Zbornik sudske prakse

PRESUDA OPĆEG SUDA (četvrto vijeće)

9. prosinca 2015.*

„Državne potpore – Sektor rudarstva – Bespovratna sredstva koja su rudarskom poduzetniku Ellinikos Chrysosu dodijelila grčka tijela – Ugovor o prijenosu rudnika po cijeni nižoj od tržišne vrijednosti i porezno oslobođenje u odnosu na taj prijenos – Odluka kojom se mjere potpore proglašavaju nezakonitima i kojom se nalaže povrat odgovarajućih iznosa – Pojam prednosti – Kriterij privatnog ulagača“

U predmetima T-233/11 i T-262/11,

Helenska Republika, koju zastupaju P. Mylonopoulos, V. Asimakopoulos, G. Kanellopoulos i A. Iosifidou, u svojstvu agenata,

tužitelj u predmetu T-233/11,

Ellinikos Chrysos AE Metalleion kai Viomixanias Chrysousa, sa sjedištem u Kifissiji (Grčka), koji su najprije zastupali K. Adamantopoulos, E. Petritsi, E. Trova i P. Skouris, zatim K. Adamantopoulos, E. Trova, Skouris i E. Roussou, *avocats*,

tužitelj u predmetu T-262/11,

protiv

Europske komisije, koju zastupaju É. Gippini Fournier i D. Triantafyllou, u svojstvu agenata,

tuženika,

povodom zahtjeva za poništenje Odluke Komisije 2011/452/EU od 23. veljače 2011. o državnoj potpori C 48/08 (ex NN 61/08) koju je Grčka dodijelila u korist Ellinikos Chrysosa AE (SL L 193, str. 27.),

OPĆI SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: M. Prek, predsjednik, I. Labucka i V. Kreuschitz (izvjestitelj), suci,

tajnik: S. Spyropoulos, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 28. siječnja 2015.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: grčki i engleski

Presudu

Okolnosti spora

1. *Činjenični okvir*

1 Rudnici Kassandra (Grčka) nalaze se u okrugu Halkidiki (Grčka) koji je dio regije Središnje Makedonije (Grčka) na sjeveru grčkog poluotoka i uključuju rudnik Olympiada (Grčka) – rudnik olova, cinka i zlata, rudnik Stratoni (Grčka) – rudnik olova i cinka i rudnik Skouries (Grčka) – rudnik bakra i zlata.

2 Nakon što je Symvoulio tis Epikrateias (Državno vijeće) 6. prosinca 2002. (presuda br. 3615/2002) poništio dozvole za postojeći projekt širenja rudnika Stratoni zbog postupovnih pogrešaka i osobito zbog toga što nije donesena zajednička ministarska odluka pet nadležnih ministara (ministra razvoja, okoliša, poljoprivrede, kulture i zdravlja), taj rudnik više nije bio u pogonu. Kako bi provelo tu presudu, Ministarstvo razvoja donijelo je dvije odluke: prvu kojom se zabranjuje svako vađenje rude u Stratoniju i drugu kojom se nalaže donošenje dodatnih mjera sigurnosti.

3 Dana 18. veljače 2003. Ministarstvo razvoja donijelo je novu dozvolu za eksploataciju rudnika Stratoni te je poništilo svoje prethodne akte od 7. i 29. siječnja 2003. Međutim, tijekom 2003. svi rudnici Kassandra ostali su zatvoreni.

4 Vlasnik rudnika Kassandra bilo je jedno grčko društvo od 1927. do njihove prodaje postupkom javne nabave društvu TVX Hellas AE, društvu pod nadzorom TVX Golda Inc., kanadskog društva koje se u lipnju 2002. spojilo s kanadskim koncernom čije je društvo majka Kinross Gold Corp. (u daljnjem tekstu: koncern Kinross).

5 Društvo TVX Hellas je s obzirom na već izvršena ulaganja i troškove sanacije okoliša određene sudskim i upravnim odlukama navedenima u točkama 2. i 3. ove presude pretrpjelo znatne gubitke. Posljedično je koncern Kinross odlučio od siječnja 2003. prekinuti djelatnosti svoje podružnice u rudnicima Kassandra i napustiti grčko tržište.

6 Da bi konačno prestao sa svojim djelatnostima u Grčkoj, koncern Kinross započeo je pregovore s grčkom državom koji su okončani 12. prosinca 2003. izvansudskim sporazumom koji je potvrđen člankom 51. grčkog Zakona br. 3220/2004 (u daljnjem tekstu: izvansudski sporazum).

7 Izvansudskim sporazumom Helenska Republika postala je vlasnica imovine društva TVX Hellas, kako je navedeno u II. dijelu sporazuma, te mu je platila novčanu naknadu štete od 11 milijuna eura.

8 Istog je dana Helenska Republika potpisala ugovor o prodaji navedene imovine s društvom Ellinikos Chrysos AE Metalleion kai Viomichanias Chrysou (u daljnjem tekstu: Ellinikos Chrysos), društvom koje je stvoreno radi preuzimanja navedene imovine i čiji je glavni ulagač bilo društvo European Goldfields Ltd, kanadsko društvo specijalizirano za prodaju, iskorištavanje i razvoj rudnika na Balkanu. Taj je ugovor bio potvrđen člankom 52. Zakona br. 3220/2004 (u daljnjem tekstu: sporni ugovor).

2. *Relevantne ugovorne odredbe*

9 Članak 51. grčkog Zakona br. 3220/2004 potvrđuje izvansudski sporazum i precizira da su stranke navedenog sporazuma prihvatile taj sporazum kako bi izbjegle godine postupaka i skupih arbitražnih i sudskih sporova s nesigurnim ishodom. Tim sporazumom ispunjeni su u potpunosti uzajamni zahtjevi i grčke države i društava TVX Hellas i TVX Gold, što se tiče svih prava i potraživanja jedne stranke prema drugoj.

10 U skladu s izvansudskim sporazumom grčka država stječe svu imovinu društva TVX Hellas i obvezuje se, s jedne strane, da će tom društvu isplatiti razumnu novčanu naknadu štete u iznosu od 11 milijuna eura i, s druge stane, da će navedeno društvo i članove njegovih upravnih odbora razriješiti sve upravne ili kaznene odgovornosti i svih obveza u vezi s mogućim neispunjavanjem obveza, određenim u zakonodavstvu o zaštiti okoliša općenito, za koje će se smatrati da su zastarjele. Osim toga, u skladu s navedenim sporazumom, prijenos navedene imovine izvršit će se objavom zakona kojim se potvrđuje taj sporazum u *Službenom listu Europske unije* a da nije potreban prijepis ili upisi druge vrste, prema relevantnim odredbama.

11 Člankom 52. Zakona br. 3220/2004 potvrđuje se sporni ugovor kojim je grčka država društvu Ellinikos Chrysos prenijela svu imovinu koju je njoj prenijelo društvo TVX Hellas na temelju izvansudskog sporazuma.

12 U sladu s člankom 1. spornog sporazuma grčka država prodaje, prenosi i predaje društvu Ellinikos Chrysos svu imovinu društva TVX Hellas „u stanju u kakvom jest“ koju je stekla na temelju izvansudskog sporazuma. Navedeni članak potom nabraja sve elemente imovine i među ostalim predviđa da „grčka država na stjecatelja prenosi i sve postojeće upravne i druge ovlasti i odobrenja koja nisu poništena ili ukinuta sudskom odlukom, kako je navedeno u Prilogu IV. ovom ugovoru, te ih može koristiti u svoje ime i za svoj račun“.

13 Članak 1.3 spornog ugovora precizira da društvo Ellinikos Chrysos „nikako ne odgovara za štetu u okolišu ili štetu prouzročenu trećima koja je nastala prije objave kojom je bio potvrđen taj ugovor ili čiji je uzrok nastao prije navedene objave“.

14 U skladu s člankom 2. spornog ugovora „[c]ijena sve imovine koja je pripadala društvu TVX Hellas, a koja je prodana ovim ugovorom, jest 11 milijuna eura“ i „[t]aj iznos mora biti isplaćen izravno društvu TVX Hellas, u roku od 5 radnih dana od objave zakona o potvrdi u Službenom listu, čime prestaje potraživanje tog društva prema grčkoj državi u skladu s izvansudskim sporazumom“.

15 Osim obveza preuzetih u skladu s člankom 1.3 spornog ugovora, članak 3. navedenog ugovora naslovljen „Obveze stjecatelja i grčke države“ opisuje međusobne obveze stranaka. U skladu s člankom 3.1 tog ugovora, stjecatelj se među ostalim obvezuje:

„a) provesti sve radnje i postupke zaštite okoliša i održavanja […] do isteka roka – navedenog u članku 3.3 – određenog za izdavanje potrebnih dozvola i odobrenja;

b) u svakom rudniku ili dijelu rudnika za koji dozvole za iskorištavanje i odobrenja nisu bili poništeni ili ukinuti sudskom odlukom, započeti sve pripremne aktivnosti koje u razumnom roku koji nije dulji od tri mjeseca omogućavaju početak proizvodnje. Stjecatelj će u okviru tog ponovnog stavljanja u pogon rudnika Kassandra zaposliti osoblje koje će biti potrebno u danom trenutku, među kojima će biti bivši radnici rudnika Kassandra […]“

16 U skladu s člankom 3.2 spornog ugovora, kupac se obvezuje osim toga da će „najkasnije u roku od 24 mjeseca od objave zakona kojim se potvrđuje ovaj ugovor sastaviti sveobuhvatan investicijski projekt razvoja rudnika Kassandra te izgradnje i poslovanja talionice zlata, zajedno sa svim studijama koje zahtijeva relevantno zakonodavstvo i koje su potrebne za stjecanje svih pripadajućih dozvola i odobrenja“.

17 U skladu s člankom 3.3 spornog ugovora, grčka država se obvezuje „[da će] ispitati investicijski projekt, koji je u skladu s prethodnim stavkom predan u roku od dva mjeseca, te da će izdati sve potrebne dozvole i odobrenja u roku od najviše deset mjeseci“.

18 Članak 3.4 spornog ugovora određuje da „[se] investicijski projekt koji su odobrila nadležna tijela smatra prilogom ovom ugovoru i njegovim sastavnim dijelom te će obvezivati stranke u skladu s odobrenjem“.

19 U skladu s člankom 3.5 spornog ugovora, kupac se obvezuje „izvršiti odobreni investicijski projekt pokrećući proizvodne aktivnosti najkasnije u rokovima koji će biti određeni upravnim dozvolama i odobrenjima koje će dobiti“.

20 Članak 4. spornog ugovora naslovljen „Posljedice neizvršavanja ugovornih obveza stranaka“ propisuje da neizvršenje ugovornih obveza od strane bilo koje ugovorne stranke predstavlja razlog za raskid toga ugovora. U slučaju raskida, stjecatelj je dužan grčkoj državi vratiti svu imovinu, a ona mora izravno stjecatelju vratiti isplaćenu cijenu koja iznosi 11 milijuna eura te razumnu naknadu štete. Jednostrana izmjena toga ugovora i sustava dozvola i odobrenja investicijskog projekta od strane grčke države donošenjem zakonskih ili regulatornih odredaba kao i donošenjem drugih upravnih mjera bilo kakve vrste jedan je od razloga za raskid predmetnog ugovora.

21 U skladu s člankom 5. spornog ugovora „nijedna financijska obveza vezana za poslovanje rudnika Kassandra ne obvezuje stjecatelja u slučaju da je ona nastala prije objave zakona kojim se potvrđuje ovaj ugovor“ i „prijenos na stjecatelja sve imovine koja je pripadala društvu TVX Hellas, a koju je stekla grčka država, oslobođen je poreza na prijenos“.

22 Člankom 53. grčkog Zakona br. 3220/2004 potvrđen je drugi ugovor koji je sklopljen 22. prosinca 2003. između društava TVX Hellas, TVX Gold, Ellinikos Chrysos i grčke države i odnosi se na načine plaćanja cijene transakcije, kako su određeni člankom 2. spornog ugovora. Članak 4. tog ugovora propisuje da se, ako se potvrda zakonom ne može izvršiti do 31. siječnja 2004., grčka država obvezuje vratiti društvu Ellinikos Chrysos predujam koji je ono dužno platiti društvu TVX Hellas u skladu s člankom 1. tog ugovora.

23 Prema članku 56. grčkog Zakona br. 3220/2004. sporni ugovor stupa na snagu dan nakon objave navedenog zakona u *Službenom listu Helenske Republike*. Navedeni ugovor objavljen je 28. siječnja 2004. Dana 30. siječnja 2004. društvo Ellinikos Chrysos isplatilo je 11 milijuna eura, čime je potpuno ispunilo svoju obvezu plaćanja.

3. *Upravni postupak*

24 Komisija Europskih zajednica primila je 9. srpnja 2007. pritužbu prema kojoj je Helenska Republika spornim ugovorom društvu Ellinikos Chrysos dodijelila dvije državne potpore. Grčka tijela podnijela su svoja očitovanja o toj pritužbi dopisom od 5. studenoga 2007. Zatim je Komisija dopisima od 7. travnja i 25. lipnja 2008. poslala zahtjeve za dodatne informacije, na koje su grčka tijela odgovorila dopisima od 13. svibnja i 30. srpnja 2008.

25 Odlukom od 10. prosinca 2008. Komisija je, u skladu s člankom 108. stavkom 2. UFEU-a, pokrenula formalni istražni postupak o mjerama u pitanju te je pozvala zainteresirane stranke da podnesu svoja očitovanja (Odluka C (2008) 7853 *final* (SL 2009., C 56, str. 45.; u daljnjem tekstu: odluka o pokretanju)).

26 Društvo Ellinikos Chrysos podnijelo je 10. travnja 2009. svoja očitovanja o odluci o pokretanju. U odgovoru na zahtjev za dodatne informacije društvo Ellinikos Chrysos podnijelo je dodatna očitovanja 29. srpnja 2009., 15. siječnja 2010. i 4. svibnja 2010. Osim toga, Komisija i društvo Ellinikos Chrysos održali su dva sastanka, 26. lipnja 2009. i 24. lipnja 2010.

27 Svoja očitovanja podnijele su i tri druge zainteresirane strane, to jest društvo European Goldfields, sindikati rudnika Kassandra i Grčki opservatorij za rudarske djelatnosti. Naposljetku, društvo Ellinikos Chrysos je 4. siječnja 2011. Komisiji uputilo neslužbeni dokument u kojem je izložilo svoju zabrinutost u vezi s ocjenom i razumijevanjem činjeničnog konteksta i metodama ocjene koje je Komisija primijenila.

4. *Pobijana odluka*

28 Komisija je 23. veljače 2011. donijela Odluku 2011/452/EU u vezi s državnom potporom C 48/08 (ex NN 61/08) koju je Grčka dodijelila u korist društva Ellinikos Chrysos (SL L 193, str. 27.; u daljnjem tekstu: pobijana odluka) u kojoj tu potporu proglašava nespojivom s unutarnjim tržištem (članak 1.) i Helenskoj Republici nalaže da vrati tu potporu (članci 2. i 3.).

29 Izreka pobijane odluke glasi kako slijedi:

„Članak 1.

Državna potpora u iznosu od 15,34 milijuna eura koju je Helenska Republika nezakonito dodijelila društvu Ellinikos Chrysos […] povredom članka 108. stavka 3. [UFEU-a] nespojiva je s unutarnjim tržištem.

Članak 2.

1. Helenska Republika od korisnika mora vratiti potporu navedenu u članku 1.

2. Iznos koji se mora vratiti uvećava se za kamate koje se obračunavaju od dana kada je iznos stavljen korisnicima na raspolaganje do dana stvarnog povrata tog iznosa.

[…]

Članak 3.

1. Potpora iz članka 1. mora biti odmah i stvarno vraćena.

2. Helenska Republika jamči izvršenje ove odluke u roku od četiri mjeseca od dana njezina priopćenja.“

30 Navedena odluka utvrđuje dvije mjere potpore kako slijedi (uvodne izjave 15. do 18. pobijane odluke):

„II.c. Mjera 1.: Prodajna cijena niža od tržišne vrijednosti

(15) […] grčka država prodala je rudnike Kassandra društvu Ellinikos Chrysos za iznos od [11] milijuna eura a da prethodno nije procijenila imovinu niti provela javni natječaj. Prodaja se odnosila na:

a) rudnike Stratoni, Skouries i Olympiada kao i pripadajuća rudarska prava;

b) zemljišta;

c) rezerve mineralnih sirovina i

d) materijalnu imovinu (rudarska oprema za vađenje i obradu, kuće za radnike i industrijske građevine).

Prema mišljenju grčkih tijela, mjera je imala za cilj naći vlasnika koji bi rudnike održao u pogonu kako bi se i očuvala radna mjesta i okoliš.

[…]

II.d. Mjera 2.: Oslobađanje od obveze plaćanja pristojbi i smanjivanje troškova postupka […]

(18) U ovoj odluci Komisija je izračunala da je za mjere 1. i 2. cjelokupna potpora iznosila 15,34 milijuna eura […]“

31 Što se tiče prve mjere potpore i osobito izračuna vrijednosti rudnika Kassandra, Komisija je ispitala svaki od tri rudnika od kojih se sastoji (Stratoni, Olympiada i Skouries) s obzirom na vrijednost svakog od njih, utemeljenu na ekonomskim čimbenicima koji su postojali u trenutku prodaje i na operativnom kapacitetu svakog rudnika. Kako bi ocijenila navedenu vrijednost, Komisija je koristila stručno izvješće, koje je za račun društva European Goldfields u vezi s njegovim planom povećanja kapitala u navedenom društvu izradilo međunarodno konzultantsko društvo specijalizirano za rudarski sektor, u kojem se stvarnim datumom ocjene smatra 30. lipnja 2004. u ponoć (u daljnjem tekstu: stručno izvješće). U navedenom izvješću određene su, na osnovi prihodnog pristupa koji Komisija smatra primjerenim za ocjenu o kojoj je riječ, za tri rudnika ove neto vrijednosti: negativne vrijednosti – 28,79 milijuna američkih dolara ili – 23,7 milijuna eura za rudnik Olympiada te pozitivne vrijednosti 10,48 milijuna dolara ili 8,6 milijuna eura za rudnik Stratoni i 15,72 milijuna dolara ili 12,9 milijuna eura za rudnik Skouries, pri čemu zbroj tih triju vrijednosti daje negativnu vrijednost od – 2,59 milijuna eura (uvodne izjave 68. do 74. pobijane odluke).

32 Što se tiče osobito vrijednosti rudnika Olympiada, Komisija je u uvodnim izjavama 75. i 76. pobijane odluke međutim smatrala sljedeće:

„(75) […] Zaista, sadašnja neto vrijednost rudnika Olympiada (u fazi blizu početka proizvodnje) u trenutku prodaje bila je negativna. Međutim, […] ta vrijednost rudnika Olympiada znači da je u trenutku prodaje očekivana dobit od poslovanja rudnika na osnovi cijena kakve su bile na snazi tijekom prethodnih 11 godina bila negativna. S obzirom na cijenu zlata, nijedan vlasnik rudnika Olympiada ne bi se odlučio za pokretanje toga rudnika, nego bi čak, koliko je to moguće, pokušao izbjeći gubitke. Iz toga proizlazi da bi, ako ne bi pokrenuo rudnik, kupac mogao ograničiti gubitke na 5,5 milijuna eura, iznos koji je bio obvezan platiti u skladu s ugovorom radi zaštite okoliša i u svrhe održavanja. Nitko ne može iz samo gorenavedenog zaključiti da se vrijednost rudnika Olympiada mora procijeniti na – 5,5 milijuna eura i to zato što vlasništvo rudnika pruža vrijednost opcije. Naime, vlasnik može odlučiti da rudnik pokrene kada su okolnosti povoljne (kada je cijena zlata relativno visoka) i odlučiti da rudnik ne pokrene kada su okolnosti nepovoljne (kada cijena zlata nije dovoljno visoka). U tom je kontekstu društvo Ellinikos Chrysos moglo odlučiti da kupi rudnik kao dio cjeline svih rudnika Kassandra ili predviđajući da će u budućnosti moći izvršiti potrebna ulaganja u rudnik Olympiada kako bi ponovno pokrenulo njegovu isplativu proizvodnju kada se cijene zlata povećaju na razinu (znatno) višu od one u prethodnom razdoblju od 1993. do 2003.

(76) Pouzdana procjena te vrijednosti opcije relativno je složena. Međutim, jedan drugi čimbenik još je važniji: činjenica jest da bi ta vrijednost trebala biti prilagođena vjerojatnosti (moguće visokoj) da, čak i kad bi cijena zlata bila dovoljno visoka da bi rudnik isplativo poslovao, nijedna rudarska dozvola ne bi bila odobrena za taj rudnik […]. [R]udarske dozvole i dozvola za obradu zlata iz rudnika Olympia povučene su zbog okolišnih razloga koji su procijenjeni ozbiljnima. Posljedično, neto vrijednost rudnika Olympiada može se procijeniti na – 5,5 milijuna eura“.

Postupak i zahtjevi stranaka

33 Helenska Republika je 28. travnja 2011. tajništvu Općeg suda podnijela tužbu koja je upisana pod brojem T-233/11.

34 Društvo Ellinikos Chrysos je 20. svibnja 2011. tajništvu Općeg suda podnijelo tužbu koja je upisana pod brojem T-262/11.

35 Aktom podnesenim tajništvu Općeg suda 9. kolovoza 2011. društvo European Goldfields zatražilo je intervenciju u predmetu T-233/11 u potporu zahtjevu Helenske Republike.

36 Rješenjem od 7. rujna 2011. predsjednik petog vijeća Općeg suda odbio je zahtjev za intervenciju iz točke 35. ove presude, na temelju članka 40. drugog stavka Statuta Suda Europske unije, koji se primjenjuje na postupak pred Općim sudom na temelju članka 53. prvog stavka navedenog statuta jer je bila riječ o predmetu između države članice i Europske unije te je društvu European Goldfields naložio da snosi vlastite troškove.

37 Aktom podnesenim tajništvu Općeg suda 9. kolovoza 2011. društvo European Goldfields zatražilo je intervenciju u predmetu T-262/11 u potporu zahtjevu društva Ellinikos Chrysos.

38 Rješenjem od 27. ožujka 2012. predsjednik petog vijeća Općeg suda odbio je zahtjev za intervenciju iz točke 37. ove presude, na temelju članka 40. drugog stavka Statuta Suda Europske unije koji se primjenjuje na postupak pred Općim sudom na temelju članka 53. prvog stavka navedenog statuta zato što je društvo European Goldfields iskazalo samo neizravan i mogući interes za rješenje spora te je tom društvu naložio da snosi vlastite troškove.

39 Budući da se sastav vijeća Općeg suda promijenio, predsjednik Općeg suda je 3. listopada 2013. dodijelio predmete drugom sucu izvjestitelju, koji je raspoređen u četvrto vijeće, kojemu su stoga dodijeljeni ovi predmeti.

40 Opći sud je 7. kolovoza 2014. u okviru mjera upravljanja postupkom temeljem članka 64. stavka 3. točke (a) svojeg Poslovnika od 2. svibnja 1991. postavio pisana pitanja strankama na koja su one odgovorile u za to određenim rokovima.

41 Istog dana Opći sud je pozvao stranke da podnesu očitovanja o mogućem spajanju predmeta T-233/11 i T-262/11 u svrhe usmenog postupka i donošenja presude.

42 Dana 2. rujna 2014. Komisija je podnijela svoja očitovanja u kojima je navela da se u načelu ne protivi spajanju.

43 Dopisima od 1. i 2. listopada 2014. Helenska Republika je navela da se protivi spajanju predmeta T-233/11 i T-262/11. Također je navela da se u slučaju spajanja određeni elementi iz predmeta T-233/11 moraju smatrati povjerljivima te je podnijela zahtjev za povjerljivo postupanje s određenim odlomcima navedenog spisa u odnosu na intervenijenta i priložila nepovjerljivu inačicu tih pismena.

44 Dana 29. listopada 2014. Opći sud je odlučio da neće spojiti predmete T–233/11 i T–262/11 u svrhu usmenog postupka.

45 Na temelju izvještaja suca izvjestitelja Opći sud (četvrto vijeće) odlučio je otvoriti usmeni postupak.

46 Izlaganja stranaka i njihovi odgovori na pitanja Općeg suda saslušani su na raspravi održanoj 28. siječnja 2015. Na raspravi su stranke upitane o mogućem spajanju predmeta T-233/11 i T-262/11 u svrhu donošenja presude. U predmetu T-233/11 Helenska Republika je povukla svoje protivljenje spajanju, dok Komisija nije imala prigovore. U predmetu T-262/11 stranke se nisu protivile navedenom spajanju.

47 Helenska Republika i društvo Ellinikos Chrysos (u daljnjem tekstu, zajedno: tužitelji) od Općeg suda zahtijevaju da:

— poništi pobijanu odluku;

— naloži Komisiji snošenje troškova.

48 Komisija od Općeg suda zahtijeva da:

— u predmetu T-233/11 odbije tužbu kao neosnovanu i u predmetu T-262/11 odbije tužbu kao djelomično nedopuštenu i djelomično neosnovanu;

— naloži tužiteljima snošenje troškova.

Pravo

49 Predmeti su spojeni u svrhu donošenja presude, u skladu s člankom 68. stavkom 1. Poslovnika Općeg suda.

1. *Dopuštenost*

50 U predmetu T-262/11 Komisija izražava sumnje o dopuštenosti tužbe u pogledu članka 21. Statuta Suda i članka 44. stavka 1. točke (c) Poslovnika od 2. svibnja 1991. s obzirom na to da je tužba bezrazložno duga i da su u njoj sadržani tužbeni razlozi nedosljedni. Osim toga, upućivanje na priloge bez navođenja stranice nije „precizno“. Usto, nisu svi navedeni prilozi dostavljeni na jeziku koji je izabran kao jezik postupka u navedenom predmetu, u skladu s člankom 35. stavkom 3. navedenog Poslovnika od 2. svibnja 1991., zbog čega ih Komisija nije ispitala. Također, društvo Ellinikos Chrysos tvrdi da je Komisija iskrivila njegove argumente, dok Komisija to u danom slučaju pripisuje niskoj razini jasnoće u tužbi.

51 Društvo Ellinikos Chrysos osporava Komisijine argumente.

52 U tom pogledu treba navesti da u skladu s člankom 21. Statuta Suda i člankom 44. stavkom 1. točkom (c) Poslovnika od 2. svibnja 1991. u tužbi treba navesti predmet spora i sažetak tužbenih razloga.

53 Prema sudskoj praksi ta naznaka mora biti dovoljno jasna i precizna kako bi se tuženiku omogućilo da pripremi svoju obranu, a Općem sudu da odluči o tužbi. Isto vrijedi za svaki zahtjev uz koji moraju biti navedeni tužbeni razlozi i argumenti koji omogućavaju tuženiku i sudu da odluči o njegovoj osnovanosti (presuda od 7. srpnja 1994., Dunlop Slazenger/Komisija, T-43/92, Zb., EU:T:1994:79, t. 183.). Dakle, da bi tužba bila dopuštena, potrebno je da bitni činjenični i pravni elementi na kojima se ona temelji proizlaze, barem sažeto, ali dosljedno i razumljivo, iz teksta same tužbe. U tom pogledu, iako u odnosu na posebna pitanja njezin sadržaj može biti potkrijepljen i upotpunjen pozivanjem na određene dijelove dokumenata koji su joj priloženi, općenito upućivanje na druga pismena koja su joj priložena ne može umanjiti nepostojanje bitnih elemenata pravne argumentacije, koje – na temelju prethodno navedenih odredaba – tužba mora sadržavati (vidjeti presude od

17. rujna 2007., Microsoft/Komisija, T-201/04, Zb., EU:T:2007:289, t. 94. i navedenu sudsku praksu; od 7. svibnja 2009., NVV i dr./Komisija, T-151/05, Zb., EU:T:2009:144, t. 61. i navedenu sudsku praksu i od 5. listopada 2011., Transcatab/Komisija, T-39/06, Zb., EU:T:2011:562, t. 366. i navedenu sudsku praksu). Osim toga, nije na Općem sudu da traži i identificira u prilozima tužbene razloge i argumente koje bi trebalo smatrati temeljima za tužbu, pri čemu prilozi imaju čisto dokaznu i pomoćnu funkciju (vidjeti u tom smislu presude od 11. rujna 2014., MasterCard i dr./Komisija, C-382/12 P, Zb., EU:C:2014:2201, t. 40.; NVV i dr./Komisija, gore navedena, EU:T:2009:144, t. 61. i Transcatab/Komisija, gore navedena, EU:T:2011:562, t. 366.).

54 U ovom slučaju treba zaključiti da se, iako su tužbeni razlozi predstavljeni i strukturirani na način koji nije logičan, može razumjeti doseg prigovora koji su usmjereni protiv pobijane odluke. Naime, predmet spora jasno je definiran, to jest zahtjev za poništenje pobijane odluke, i istaknuti tužbeni razlozi temelje se, s jedne strane, na pogrešci u primjeni i tumačenju članka 107. stavka 1. UFEU-a i na više pogrešaka u ocjeni činjenica koje se odnose na postojanje državne potpore te, s druge strane, na povredi prava obrane, povredi postupovnih prava kao i na zlouporabi ovlasti te povredi načela dobre uprave i dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja.

55 Osim toga, što se tiče priloga, prema ustaljenoj sudskoj praksi, iako jest točno da se njezin tekst može u određenim točkama poduprijeti i nadopuniti upućivanjem na određene odlomke akata koji su joj priloženi, općenito upućivanje na druge tekstove, pa makar i bili priloženi tužbi, ne može ispraviti nepostojanje nužnih elemenata pravne argumentacije koje tužba mora sadržavati (vidjeti presudu MasterCard i dr./Komisija, t. 53. *supra*, EU:C:2014:2201, t. 40. i navedenu sudsku praksu).

56 U tom pogledu, kako to opravdano naglašava Komisija, društvo Ellinikos Chrysos u tekstu tužbe upućuje na duge priloge, u kojima su samo kratki odlomci relevantni za podupiranje dotičnog argumenta, što je dovelo do toga da je ispitivanje tužbe postalo složenije. Međutim, koliko god to bilo nezgodno u ovom slučaju i s obzirom na to da su to odlomci koji su u bitnome istaknuti u tekstu priloga, to nije otežalo razumijevanje biti argumenata koji čine temelj tužbe i sadržani su u tekstu pismena, a pozivaju se na priloge samo kako bi podnijeli dodatne dokaze.

57 Tužba je tako Komisiji omogućila da pripremi svoju obranu i Općem sudu da razumije temelj te tužbe te se mora smatrati da je sukladna formalnim zahtjevima kako su definirani sudskom praksom navedenom u točki 53. ove presude. Stoga ovu tužbu treba proglasiti dopuštenom.

2. *Meritum*

Sažetak tužbenih razloga za poništenje

58 Helenska Republika i društvo Ellinikos Chrysos u prilog svojim tužbama navode tri odnosno dva tužbena razloga. Prvi tužbeni razlog svakog tužitelja je u biti jednak i odnosi se na pogrešno tumačenje i primjenu članka 107. stavka 1. i članka 108. stavka 2. UFEU-a kao i na pogreške u ocjeni činjenica u vezi s postojanjem državne potpore. Naime Komisija je:

— što se tiče prve državne potpore (prodaja rudnika Kassandra po cijeni koja je niža od njezine tržišne vrijednosti):

a) pogrešno smatrala da je ispunjen uvjet korištenja državnih sredstava, dok je grčka država imala samo ulogu posrednika pri transakciji;

b) podredno, pogrešno primijenila kriterij privatnog ulagača;

c) podredno, pogrešno smatrala da je ispunjen uvjet postojanja prednosti zbog pogreške u izračunu vrijednosti imovine koja je predmet transakcije;

d) u predmetu T-233/11, prema mišljenju Helenske Republike, pogrešno ocijenila uvjet postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama;

— što se tiče druge mjere državne potpore (izuzeće od obveze plaćanja poreza na transakciju):

a) pogrešno ocijenila uvjet postojanja prednosti;

b) u predmetu T-233/11, prema mišljenju Helenske Republike, pogrešno ocijenila uvjet postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama.

59 Drugi se tužbeni razlozi koje su tužitelji naveli u ovim predmetima razlikuju. U predmetu T-233, Helenska Republika tvrdi da se pogrešno tumačio i primijenio članak 14. stavak 1. druga rečenica Uredbe Vijeća (EZ) br. 659/1999 od 22. ožujka 1999. o utvrđivanju detaljnih pravila za primjenu članka [108.] UFEU-a (SL L 83, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 16.) s obzirom na to da je zahtjev za povrat iznosa potpore povrijedio načela proporcionalnosti, lojalne suradnje, pravne sigurnosti i legitimnih očekivanja (drugi tužbeni razlog). Osim toga, ona prigovara Komisiji zbog nedostatnog i proturječnog obrazloženja te povrede članka 296. UFEU-a u više točaka koje se odnose na postojanje prednosti i iskrivljavanja tržišnog natjecanja (treći tužbeni razlog). U predmetu T-262/11 društvo Ellinikos Chrysos upućuje na povredu svojih prava obrane kao i na zlouporabu ovlasti i povredu načela dobre uprave i dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja (četvrti tužbeni razlog).

Prvi tužbeni razlog, koji se temelji na pogrešnom tumačenju i primjeni članka 107. stavka 1. i članka 108. stavka 2. UFEU-a kao i na više pogrešaka u ocjeni činjenica koje se odnose na postojanje potpore (predmeti T-233/11 i T-262/11)

Prva mjera potpore

– Uvodna razmatranja

60 Što se tiče prve mjere potpore, to jest prodaje rudnika Kassandra po cijeni koja je niža od tržišne (u daljnjem tekstu: sporna prodaja), tužitelji u bitnome osporavaju zaključak Komisije koji se odnosi na postojanje prednosti u korist društva Ellinikos Chrysos. U tom okviru, argumenti tužitelja mogu se podijeliti na tri dijela. U prvom dijelu oni dovode u pitanje korištenje državnih sredstava i stoga pripisivanje navodne potpore grčkoj državi. U drugom dijelu tužitelji prigovaraju Komisiji, kao prvo, da nije uzela u obzir određeni broj bitnih elemenata pri svojoj procjeni tržišne vrijednosti rudnika Kassandra, kao drugo, da je pogrešno primijenila kriterij privatnog ulagača, kao treće, da se u tu svrhu pogrešno i selektivno oslonila na podatke iz stručnog izvješća i kao četvrto, da je počinila pogrešku u izračunu prilikom ocjene tržišne vrijednosti imovine koju je steklo društvo Ellinikos Chrysos. U trećem dijelu Helenska Republika u okviru predmeta T-233/11 također osporava postojanje iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama.

61 Kao prvo, treba ispitati drugi dio koji se odnosi na postojanje prednosti i na primjenu načela privatnog ulagača, potom prvi dio koji se odnosi na pripisivanje dodjele te potpore državi i, naposljetku, treći dio koji se odnosi samo na predmet T-233/11 o postojanju iskrivljavanja tržišnog natjecanja i negativnog utjecaja na trgovinu među državama članicama.

– Drugi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja prednosti

62 Tužitelji osporavaju ocjenu Komisije o postojanju prednosti koja proizlazi iz pogrešne ocjene određenih činjeničnih okolnosti (prvi prigovor) kao i iz netočne i selektivne primjene stručnog izvješća (drugi prigovor), iz očite pogreške u ocjeni primjene kriterija privatnog ulagača (treći prigovor) i iz pogreške pri izračunu vrijednosti dobara koja su predmet transakcije (četvrti prigovor).

63 Što se tiče prvog prigovora, među činjeničnim okolnostima koje je Komisija navodno netočno procijenila društvo Ellinikos Chrysos kao prvo tvrdi da sporni ugovor ne uključuje prijenos nekretnina ili rudnika Kassandra kao aktivnog poduzeća, nego samo imovine društva TVX Hellas, društva u stečaju. Kao drugo, društvo Ellinikos Chrysos tvrdi, s jedne strane, da cijena od 11 milijuna eura koja je plaćena za sporni prijenos ne odražava vrijednost prenesene imovine, nego samo dijela troškova povlačenja društva TVX Hellas iz projekta ulaganja u rudnike Kassandra i, s druge strane, tvrdi da navedeni iznos nije proizašao iz pravog prijeboja potraživanja između grčke države i društva TVX Hellas jer navedena potraživanja nisu ni izvjesna ni dospjela.

64 Helenska Republika tvrdi da sporna prodaja nije morala biti najavljena pozivom na natjecanje, kao što to Komisija tvrdi, jer transakcija o kojoj je riječ ne ulazi u područje primjene direktiva koje su 2003. bile na snazi u području javne nabave. Osim toga, Helenska Republika se poziva na točku II.2 podtočku (d) Komunikacije Komisije o elementima državne potpore kod prodaje zemljišta i zgrada od strane tijela javne vlasti (SL 1997., C 209, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 3.), koju je Komisija morala poštovati.

65 Što se tiče drugog prigovora, tužitelji kritiziraju ocjenu Komisije o postojanju prednosti u mjeri u kojoj se ona temelji na stručnom izvješću, čiju pouzdanost kao takvu ne osporavaju, nego jedino njegovo korištenje i ocjenu od strane Komisije. Naime, navedeno je izvješće, kao prvo, bilo sastavljeno u kontekstu projekta povećanja udjela društva European Goldfields u društvu Ellinikos Chrysos. Kao drugo, procjena je bila izvršena nakon dana sklapanja spornog ugovora. Kao treće, u tom izvješću nije procijenjena sva imovina društva TVX Hellas u trenutku njegove prodaje u prosincu 2003., nego samo moguća i isključivo sadašnja vrijednost u trenutku procjene, kada su rudnici već pripadali društvu Ellinikos Chrysos, novom vjerodostojnom ulagaču koji je pripremao plan ulaganja u zlato. Kao četvrto, izvješće u pitanju temeljilo se na pretpostavci prema kojoj su tri rudnika Kassandra u stanju koje je „blizu proizvodnje“, početnoj pretpostavci koja nije primjenjiva na rudnike Kassandra jer nemaju dozvolu za eksploataciju.

66 Tužitelji tvrde da je Komisija selektivno i arbitrarno tumačila podatke iz stručnog izvješća, pri čemu je u načelu prihvatila metodu izračuna navedenog izvješća, ali iz toga nije dosljedno izvukla zaključak za rudnike Stratoni i Olympiada. Oni su u tu svrhu predstavili ispravljene tablice u kojima se upućuje na izračune koje smatraju ispravnima za svaku metodu procjene koja je predložena u tom izvješću. Rezultat je negativna ocjena koja se kreće između – 4,20 i – 4,80 milijuna eura.

67 Što se tiče trećeg prigovora, tužitelji prigovaraju Komisiji da je pogrešno primijenila kriterij privatnog ulagača. U tom pogledu Helenska Republika tvrdi da nije bilo potrebno ispitati je li ponašanje grčke države zadovoljavalo „kriterij razumnog privatnog ulagača“ s obzirom na to da se odšteta određena u okviru izvansudskog sporazuma nije razlikovala od cijene koja bi bila rezultat slobodnih pregovora o prodaji rudnika Kassandra trećima koji nisu navedena država jer uzajamna potraživanja stranaka navedenog sporazuma proizlaze iz djelatnosti i eksploatacije navedenih rudnika i kao takva čine elemente aktive ili pasive u imovini prodavatelja tih rudnika.

68 Tužitelji potom kritiziraju primjenu „kriterija razumnog upućenog ulagača“ u njegovu „idealiziranom obliku“. U biti smatraju da je Komisija trebala uzeti u obzir stvarnog privatnog ulagača, to jest koncern Kinross/TVX Hellas, koji je postojao u trenutku kada je trebalo ocijeniti postojanje potpore. Helenska Republika dodaje da bi privatni ulagač, u konkretnom kontekstu prodaje rudnika, nastojao jamčiti dobro poslovanje navedenih rudnika, a za što je jedan od nužnih uvjeta zaštita okoliša i radnih mjesta.

69 Što se tiče četvrtog prigovora, tužitelji prigovaraju Komisiji da je pogriješila u izračunu prilikom procjene rudnika Kassandra. Kritiziraju, s jedne strane, činjenicu da je Komisija izvršila odvojen izračun za svaki od predmetnih rudnika iako su oni jedinstven rudarski kompleks koji je prodan kao cjelina i, s druge strane, izračun koji je izvršila Komisija za svaki od navedenih rudnika naglašavajući određeni broj elemenata koje je Komisija trebala uzeti u obzir a koji bi, po njihovu mišljenju, doveli do drukčije procjene.

70 Što se tiče rudnika Stratoni, tužitelji smatraju da bi trebalo sniziti procjenu njegove vrijednosti jer on nije imao valjanu dozvolu za eksploataciju, s obzirom na to da je dozvola izdana 18. veljače 2003. bila predmet tužbe za poništenje pred nacionalnim sudovima u trenutku sklapanja spornog ugovora i navedenim se ugovorom nije mogao prenijeti društvu Ellinikos Chrysos. Stoga se navedeni rudnik nije trebao smatrati rudnikom u stanju koje je „blizu proizvodnje“; pogon u tom rudniku ponovno je pokrenut tek dvije godine nakon sklapanja tog ugovora. Osim toga, Komisija nije uzela u obzir ni troškove održavanja rudnika u stanju neaktivnosti ni troškove zaštite okoliša za isti rudnik, dok je to učinila za rudnik Olympiada.

71 Što se tiče rudnika Skouries, tužitelji tvrde da je on samo nalazište za čiju bi rudarsku eksploataciju bili potrebni visoki troškovi ulaganja i troškovi dozvole. Prodaja tog rudnika pokrila bi samo prijenos pripadajućih rudarskih prava i mogućnost stjecanja rudarske dozvole ne bi bila isključena od rizika poništenja, kao i za ostale rudnike. Rudnik Skouries nije nikad bio u pogonu i stoga je njegova vrijednost nužno bila neznatna u trenutku sklapanja spornog ugovora.

72 Što se tiče rudnika Olympiada, tužitelji tvrde da je on u trenutku spornog prijenosa imao negativnu vrijednost (– 23,7 milijuna eura prema stručnom izvješću) zbog visokih troškova prijenosa i obrade zlata, upravljanja otpadom i zaštite okoliša kao i zbog niskog tečaja cijena zlata. Tužitelji osim toga tvrde da je vrijednost tog rudnika imala velik ekonomski utjecaj na određivanje prodajne cijene svih rudnika Kassandra, što je moglo smanjiti vrijednost rudnika Stratoni jer bi, kako bi ulaganje u te rudnike bilo isplativo, poduzeće nužno moralo moći eksploatirati rudnik zlata Olympiada. Stoga je Komisija počinila očitu pogrešku u ocjeni kada je odbila pripisati negativnu vrijednost rudniku Olympiada i kada je arbitrarno odstupila od procjene stručnog izvješća za taj rudnik (uvodne izjave 75. i 76. pobijane odluke). Naposljetku, prema mišljenju društva Ellinikos Chrysos, kupac je u skladu sa spornim ugovorom bio dužan odmah uložiti u vađenje zlata i snositi njegove troškove.

73 Što se tiče vrijednosti zemljišta, tužitelji tvrde da se zemljišta koja su bila objekt spornog ugovora na temelju grčkog rudarskog prava (članak 65. grčke Zakonske uredbe br. 210/1973) ne mogu smatrati imovinom odvojenom od rudnika Kassandra jer je njihovo korištenje usko vezano za rudarsku djelatnost. Ugovorom sklopljenim 1995. ta zemljišta su naime bila klasificirana kao rudarska zemljišta, a Zakonom br. 3220/2004 kojim je bio potvrđen sporni ugovor kvalificirana kao „industrijske zone“. Međutim, s obzirom na to da rudnici nisu bili aktivni, navedena zemljišta nisu mogla biti korištena za potrebe rudarskoga poduzeća te su stoga imala nižu vrijednost od one koju je navela Komisija. Osim toga, Komisija je samovoljno odlučila indeksirati kupovnu vrijednost navedenih rudarskih zemljišta, predviđenu ugovorom, općim indeksom cijena industrijske proizvodnje, čime je ta zemljišta izjednačila s proizvodima koji se na njima proizvode.

74 Naposljetku, što se tiče vrijednosti rezervi mineralnih sirovina, Helenska Republike osporava opis predmeta sporne prodaje kao i Komisijino uzimanje u obzir nalazišta, kako su opisani u stručnom izvješću, iako je između 2003. i 2004. društvo Ellinikos Chrysos obradilo dio mineralnih sirovina. Osim toga, osporava zaključak Komisije prema kojem se ne može izračunati vrijednost rezervi. Navedena vrijednost je međutim negativna zbog visokih troškova skladištenja i zaštite okoliša, vezanih za koncentrirane mineralne sirovine koje sadržavaju zlato, a koje postoje u rudnicima o kojima je riječ.

75 Komisija osporava argumente tužitelja.

76 U skladu s člankom 107. stavkom 1. UFEU-a „svaka potpora koju dodijeli država članica ili koja se dodjeljuje putem državnih sredstava u bilo kojem obliku kojim se narušava ili prijeti da će narušiti tržišno natjecanje stavljanjem određenih poduzetnika ili proizvodnje određene robe u povoljniji položaj, nespojiva je s unutarnjim tržištem u mjeri u kojoj utječe na trgovinu među državama članicama“.

77 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da pojam državne potpore onako kako je definiran u Ugovoru, ima pravnu prirodu te ga je potrebno tumačiti na temelju objektivnih elemenata. Stoga, sud Unije treba u načelu i uzimajući u obzir kako konkretne elemente spora koji se pred njime vodi tako i tehnički karakter ili složenost procjena Komisije provesti cjelovit nadzor glede toga ulazi li mjera u područje primjene članka 107. stavka 1. UFEU-a (vidjeti presudu od 22. prosinca 2008., British Aggregates/Komisija, C-487/06 P, Zb. EU:C:2008:757, t. 111. i navedenu sudsku praksu).

78 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, isporuka dobara ili usluga po povlaštenim uvjetima može predstavljati državnu potporu u smislu članka 107. stavka 1. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presudu od 16. rujna 2004., Valmont/Komisija, T-274/01, Zb., EU:T:2004:266, t. 44. i navedenu sudsku praksu).

79 Što se tiče ocjene vrijednosti potpore u obliku prodaje zemljišta po navodno povlaštenoj cijeni, treba provjeriti je li navodni korisnik potpore kupio zemljište po cijeni po kojoj to zemljište ne bi mogao dobiti u uobičajenim tržišnim uvjetima (vidjeti u tom smislu presude od 2. rujna 2010., Komisija/Scott, C-290/07 P, Zb. EU:C:2010:480, t. 68.; od 16. prosinca 2010., Seydaland Vereinigte Agrarbetriebe, C-239/09, Zb., EU:C:2010:778, t. 34. i navedenu sudsku praksu i od 6. ožujka 2002., Diputación Foral de Álava i dr./Komisija, T-127/99, T-129/99 i T-148/99, Zb., EU:T:2002:59, t. 73.). U tim okolnostima vrijednost potpore jednaka je razlici između onoga što je korisnik stvarno platio i onoga što bi morao platiti u to vrijeme u uobičajenim tržišnim uvjetima da bi kupio zemljište od privatnog prodavatelja (presuda od 13. prosinca 2011., Konsum/Komisija, T-244/08, EU:T:2011:732, t. 61.). Određujući tržišnu cijenu Komisija mora uzeti u obzir neizvjesnost koja može pratiti retrospektivno određivanje takvih tržišnih cijena (presuda Valmont/Komisija, t. 78. *supra*, EU:T:2004:266, t. 45.). Navedena sudska praksa primjenjuje se i u odnosu na druga dobra, poput imovine rudarskog poduzeća.

80 U tom pogledu, Komisija mora izvršiti složene ekonomske ocjene (vidjeti u tom smislu presudu Komisija/Scott, t. 79. *supra*, EU:C:2010:480, t. 68.).

81 Kada Komisija izvršava složene ekonomske ocjene, nadzor suda Unije nužno je ograničen. On je ograničen na provjeru poštovanja pravila postupka i obrazloženja, materijalne točnosti utvrđenih činjenica, postojanja očite pogreške u ocjeni ili zlouporabe ovlasti (vidjeti u tom smislu presude od 24. siječnja 2013., Frucona Košice/Komisija, C-73/11 P, Zb., EU:C:2013:32, t. 74. i 75. i od 24. listopada 2013., Land Burgenland i dr./Komisija, C-214/12 P, C-215/12 P i C-223/12 P, Zb., EU:C:2013:682, t. 77. i 78.).

82 Kako bi se utvrdilo da je Komisija počinila očitu pogrešku u ocjeni činjenica što bi moglo opravdati poništenje pobijane odluke, dokazi tužitelja moraju biti dostatni da ocjenu činjenica u toj odluci liše vjerodostojnosti (presude od 12. prosinca 1996., AIUFFASS i AKT/Komisija, T-380/94, Zb., EU:T:1996:195, t. 59. i od 12. veljače 2008., BUPA i dr./Komisija, T-289/03, Zb., EU:T:2008:29, t. 221.).

83 Osim toga, iako Komisija uživa diskrecijsku ovlast u ekonomskom području, to ne znači da sud Unije ne treba nadzirati Komisijino tumačenje podataka ekonomske naravi. Naime, navedeni sud treba posebno ne samo provjeriti činjeničnu točnost navedenih dokaza, njihovu pouzdanost i dosljednost, već također ispitati sadržavaju li ti elementi sve relevantne podatke koje treba uzeti u obzir za ocjenu složene situacije i jesu li takve naravi da obrazlažu zaključke koji iz njih proizlaze (presuda od 15. veljače 2005., Komisija/Tetra Laval, C-12/03 P, Zb., EU:C:2005:87, t. 39.; također vidjeti presude od

22. studenoga 2007., Espagne/Lenzing, C-525/04 P, Zb., EU:C:2007:698, t. 56. i 57. i navedenu sudsku praksu i Komisija/Scott, t. 79 *supra*, EU:C:2010:480, t. 64. i 65. i navedenu sudsku praksu). Međutim, nije na tom sudu da u okviru tog nadzora zamijeni Komisijinu ekonomsku ocjenu svojom (presude Španjolska/Lenzing, t. 83. *supra*, EU:C:2007:698, t. 57.; Komisija/Scott, t. 79. *supra*, EU:C:2010:480, t. 66. i Frucona Košice/Komisija, t. 81. *supra*, EU:C:2013:32, t. 75.).

84 U slučaju kada Unijina institucija raspolaže širokom marginom prosudbe, nadzor poštovanja određenih postupovnih jamstava postaje ključan. Među tim jamstvima nalazi se i obveza nadležne institucije da pažljivo i nepristrano ispita sve relevantne elemente slučaja i da dostatno obrazloži svoju odluku (presude od 21. studenoga 1991., Technische Universität München, C-269/90, Zb., EU:C:1991:438, t. 14. i Španjolska/Lenzing, t. 83. *supra*, EU:C:2007:698, t. 58.).

85 U svjetlu tih načela treba ocijeniti je li Komisija počinila pogrešku prilikom utvrđenja postojanja prednosti.

86 U ovom slučaju Komisija je navela da je sporna prodaja provedena bez postupka javne nabave ili procjene neovisnih stručnjaka (uvodna izjava 15. pobijane odluke).

87 U točki II.4 Komunikacije Komisije o elementima državne potpore kod prodaje zemljišta i zgrada od strane tijela javne vlasti precizirano je da kada Komisija od trećih strana zaprimi pritužbu ili drugi podnesak o navodnom elementu državne potpore koji je sadržan u ugovoru o prodaji zemljišta i zgrada od strane tijela javne vlasti, Komisija će pretpostaviti da državna potpora nije uključena ako podaci dostavljeni od strane predmetne države članice pokazuju da su gorespomenuta načela poštovana, to jest ako je prodaja izvršena kroz postupak javne nabave ili nakon procjene tržišne vrijednosti koju je izvršio neovisni stručnjak.

88 Budući da tužitelji ne dovode u pitanje valjanost Komunikacije Komisije o elementima državne potpore kod prodaje zemljišta i zgrada od strane tijela javne vlasti, u ovom slučaju treba primijeniti sudsku praksu prema kojoj je u posebnom području državnih potpora Komisija dužna pridržavati se okvira i komunikacija koje donosi, u mjeri u kojoj se oni ne razlikuju od normi Ugovora i prihvaćeni su od država članica (presuda od 11. rujna 2008., Njemačka i dr./Kronofrance, C-75/05 P i C-80/05 P, Zb., EU:C:2008:482, t. 61.). Donijevši pravila postupanja i najavivši njihovom objavom da će ih odsad nadalje primjenjivati na slučajeve na koje se ona odnose, Komisija sama sebe ograničava u izvršavanju svoje diskrecijske ovlasti i ne može odstupiti od primjene tih pravila kako ne bi bila sankcionirana, ovisno o okolnostima slučaja, zbog povrede općih načela prava kao što su jednako postupanje ili zaštita legitimnih očekivanja (presude od 28. lipnja 2005., Dansk Rørindustri i dr./Komisija, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, Zb., EU:C:2005:408, t. 211. i Njemačka i dr./Kronofrance, gore navedena, EU:C:2008:482, t. 60.).

89 U skladu s Komunikacijom Komisije o elementima državne potpore kod prodaje zemljišta i zgrada od strane tijela javne vlasti, s obzirom na to da je sporna prodaja izvršena bez postupka javne nabave ili procjene neovisnih stručnjaka, Komisija nije trebala zaključiti da navedena prodaja nije sadržavala element potpore.

90 Kako bi se ocijenila vrijednost prodanih dobara, Komisija se pozvala na stručno izvješće. Što se tiče mogućnosti da se Komisija pozove na navedeno izvješće, treba podsjetiti da je, u slučaju kada Komisija ispituje stručna izvješća koji su sastavljena nakon transakcije o kojoj je riječ, u cilju određivanja je li stjecatelj mogao dostići prodajnu cijenu dobra u uobičajenim tržišnim uvjetima, na njoj da usporedi prodajne cijene koje su stvarno plaćene s cijenama iz tih izvješća i da utvrdi razlikuju li se toliko da se može zaključiti da postoji prednost. Ta metoda omogućava da se vodi računa o neizvjesnosti koja prati retrospektivno utvrđivanje takvih tržišnih cijena (vidjeti presudu Valmont/Komisija, t. 78. *supra*, EU:T:2004:266, t. 45. i navedenu sudsku praksu).

91 Osim toga, iako Komisija može, a nije obvezna, koristiti se uslugama vanjskih stručnjaka, ona nije oslobođena dužnosti da ocijeni njihov rad. Naime, na Komisiji je, a ne na navedenim stručnjacima, središnja i isključiva odgovornost da osigura poštovanje članka 107. UFEU-a i provođenje članka 108. UFEU-a, pod nadzorom suda Unije (vidjeti presudu Valmont/Komisija, t. 78. *supra*, EU:T:2004:266, t. 72. i navedenu sudsku praksu).

92 U ovom je slučaju neosporno da ni pouzdanost ni objektivnost stručnog izvješća nisu doveli u pitanje ni Helenska Republika ni društvo Ellinikos Chrysos, za čiji račun je, osim toga, i izrađeno. Međutim, tužitelji osporavaju da se Komisija mogla pozvati na navedeno izvješće, s obzirom na to da je bilo sastavljeno šest mjeseci nakon sporne prodaje i na to da se analiza te prodaje temeljila na pretpostavci da su se tri rudnika o kojima je riječ nalazila u stanju koje je „blizu proizvodnje“. Oni također osporavaju da su navedeni rudnici ispunjavali uvjete metode procjene koja je predložena u tom izvješću na dan njihova prijenosa.

93 Što se tiče, kao prvo, dana izrade stručnog izvješća, treba zaključiti da se Komisija može osloniti na pomoć stručnjaka za utvrđivanje tržišne cijene dobra, nakon dana prodaje navedenog dobra, pod uvjetom da su podaci koji se uzimaju u obzir stariji ili istodobni s navedenim danom i da su bili dostupni tog dana.

94 Takav je bio slučaj u ovom predmetu. Naime, među tri metodološka pristupa procjene koji su predloženi u stručnom izvješću Komisija je uzela u obzir samo prvi, to jest prihodni pristup. U tom pogledu, navedeno izvješće razlikuje tri kategorije vrijednosti s obzirom na cijene koje su uzete u obzir, to jest, kao prvo, prosjek povijesnih cijena između 1993. i 2003., kao drugo, cijene prvog polugodišta 2004. i kao treće, srednju cijenu za razdoblje od 1993. do 2003. i cijenu prvog polugodišta 2004. podijeljenu s dva. Među ta tri pristupa Komisija je uzela u obzir samo prvi koji se odnosi na prosječne cijene u razdoblju od 1993. do 2003. i stoga na cijene prije sporne prodaje. Osim toga, Komisija nije uzela u obzir podatke iz tog izvješća koji se odnose na buduću imovinu i teoretske rudarske resurse.

95 Taj zaključak nije doveden u pitanje okolnošću da je stručno izvješće kao stvarni dan procjene uzelo 30. lipnja 2004. u ponoć, šest mjeseci nakon sporne prodaje, jer su prosječne cijene koje su uzete u obzir prethodile navedenoj prodaji.

96 Kao drugo, što se tiče osporavanja početne hipoteze stručnog izvješća, to jest stanja koje je „blizu proizvodnje“ predmetnih rudnika, treba naglasiti da iz teksta uvodnog dijela navedenog izvješća proizlazi da se smatra da je rudnik koji je u stanju „blizu proizvodnje“ rudnik koji je u pogonu ili je predmet studije o izvedivosti. To je prema izvješću bio slučaj s tri rudnika Kassandre jer su rudnici Stratoni i Olympiada bili u pogonu u prošlosti te su stavljeni izvan pogona zbog socijalnih i okolišnih razloga, a ne gospodarskih, a rudnik Skouries bio je predmet studije izvedivosti.

97 Stručno izvješće uzima u obzir, osim toga, s jedne strane, činjenicu da je pogon u predmetnim rudnicima bio prekinut i da je u rudniku Stratoni ponovno pokrenut tek 2006. a u rudniku Olympiada 2008. i, s druge strane, činjenicu da su grčka tijela davala pouzdana jamstva za odobrenje potrebnih rudarskih dozvola za ponovno pokretanje pogona u tri rudnika o kojima je riječ.

98 Zadnje navedena okolnost potvrđena je člankom 1. spornog ugovora, koji određuje da „osim toga, […] grčka država također prenosi stjecatelju u njegovo ime i za njegov račun sve postojeće upravne i ostale dozvole i odobrenja koji nisu poništeni ili ukinuti sudskom odlukom, i navedeni su u Prilogu IV. ovom ugovoru“. Osim toga, članak 3.3 istog ugovora predviđa da se „grčka država obvezuje ispitati podneseni projekt ulaganja […] u roku od dva mjeseca i izdati sve potrebne dozvole i odobrenja u roku od najviše deset mjeseci“.

99 Iz gore navedenog proizlazi da se argumenti tužitelja koji imaju za cilj osporiti valjanost stručnog izvješća kao referentne točke za procjenu rudnika Kassandra i koji su sažeti u točki 65. ove presude trebaju odbiti.

100 Kao treće, što se tiče metode procjene, stručno izvješće ocjenjuje neto vrijednost očekivanih prihoda buduće proizvodnje predmetnih rudnika, pri čemu se priznaje da u odnosu na dugoročne planove ulaganja postoji određeni stupanj nesigurnosti. Taj pristup nazvan „prihodni pristup“ definiran je kao bitna sastavnica procjene rudarskih zemljišta koja su „u pogonu ili u razvoju ili za koje je završena studija o izvedivosti“. Taj pristup, uključujući njegovu opću prikladnost da se koristi za procjenu navedenih rudnika u navedenim okolnostima, tužitelji kao takav nisu dovodili u pitanje. Ono što oni osporavaju s druge strane jest to da su ti rudnici ispunjavali te uvjete u trenutku sporne prodaje.

101 Treba međutim navesti da stanje rudnika Stratoni i Olympiada zaista odgovara definiciji danoj u stručnom izvješću o rudnicima „koji su u prošlosti bili u pogonu“. Naime, kao što to osim toga navode tužitelji, ti rudnici su bili eksploatirani barem do 1992., rudnik Olympiada, odnosno do 2002. rudnik Skouries, a rudnik Skouries odgovara onome što navedeno izvješće definira kao „rudnik za koji je završena studija o izvedivosti“ (vidjeti točku 96. ove presude). Tu okolnost, utvrđenu u tom izvješću, tužitelji nisu osporavali.

102 Kao prvo, rudnik Stratoni imao je dozvolu za eksploatiranje izdanu 18. veljače 2003. koja je u trenutku sporne odluke još bila valjana, iako je bila predmet tužbe za poništenje. Osim toga, iz teksta članka 3.1 spornog ugovora proizlazi da je već postojala barem jedna dozvola za eksploataciju. Stoga treba odbiti argumente tužitelja koji se pozivaju na nižu vrijednost zbog nepostojanja valjanih dozvola za rudnik u trenutku navedene prodaje i neprenošenja tih dozvola navedenim ugovorom.

103 Potom, što se tiče vrijednosti rudnika Skouries, nesporno je da je bio samo nalazište i da nije imao još ni prikladnu infrastrukturu ni rudarske dozvole i da nikad nije bio eksploatiran. Taj zaključak stoga odgovara definiciji danoj u stručnom izvješću o „rudniku za koji je završena studija o izvedivosti“. Takvu je studiju 1998. zaista izradilo jedno društvo. Prema navedenom izvješću, taj se rudnik može procijeniti prema prihodnom pristupu jer je mogao dobiti rudarsku dozvolu i mogao se početi eksploatirati. Osim toga, to je izvješće za izračun vrijednosti istog rudnika uzelo u obzir troškove razvoja, izgradnje i poslovanja kao i upravne troškove za pridobivanje takve dozvole. Posljedično Komisija, time što se pozvala na procijenjenu vrijednost za rudnik o kojemu je riječ u navedenom izvješću, nije počinila nijednu očitu pogrešku u uvodnim izjavama 77. i 78. pobijane odluke.

104 Iz navedenih razmatranja slijedi da treba zaključiti da je Komisija mogla razumno zaključiti da se prihodni pristup u ovom slučaju može primijeniti na rudnike Stratoni i Skouris.

105 Naposljetku, što se tiče rudnika Olympiada, tužitelji prigovaraju Komisiji da je selektivno koristila podatke iz stručnog izvješća. Međutim, u tom pogledu treba podsjetiti na to da Komisija nije dužna slijepo se držati rezultata iz stručnog izvješća, ali s druge strane, ona mora provjeriti i ocijeniti rad navedenih stručnjaka (vidjeti u tom smislu presudu Valmont/Komisija, t. 78. *supra*, EU:T:2004:266, t. 72.). Pitanje koje se postavlja jest prije je li Komisija, uzimajući stručno izvješće kao referentnu točku za ocjenu rudnika Kassandre, mogla odstupiti od rezultata navedenog izvješća, osobito u dijelu koji se odnosi na navedeni rudnik, kao što proizlazi iz uvodnih izjava 74. do 76. pobijane odluke.

106 U tom pogledu treba zaključiti da je Komisija, ne čineći pritom očitu pogrešku u procjeni, mogla zaključiti u uvodnoj izjavi 75. pobijane odluke da ne može uzeti u obzir trenutačnu negativnu neto vrijednost rudnika Olympiada, kako je procijenjena prema prihodnom pristupu u stručnom izvješću. Naime, s jedne strane, navedena vrijednost pretpostavljala je da je rudnik aktivan. Međutim, u fazi donošenja pobijane odluke navedeni rudnik nije mogao biti u pogonu nekoliko godina s obzirom na ozbiljne okolišne probleme zbog poništenja postojećih dozvola za eksploataciju i poteškoća pri dobivanju drugih. Zbog tog razloga Komisija je u fazi donošenja pobijane odluke imala pravo zaključiti

da su polazna hipoteza navedenog izvješća prema kojem je u tom rudniku aktivnost mogla započeti 2008. kao i rokovi izdavanja dozvola iz članka 3.3 pobijanog ugovora nerealistični. Osim toga, sami tužitelji su u više navrata naglasili neizvjesnost izdavanja dozvola za rudnik Olympiada.

107 S druge strane, Komisijina procjena da nijedan privatni ulagač ne bi prihvatio platiti pozitivnu cijenu za stjecanje dobra koje ima negativnu vrijednost dovoljno je uvjerljiva. Naime, ponašanje privatnog ulagača u tržišnoj ekonomiji vođeno je izgledima isplativosti (vidjeti presudu od 12. prosinca 2000., Alitalia/Komisija, T-296/97, Zb., EU:T:2000:289, t. 84. i navedenu sudsku praksu). Kao što to uvjerljivo tvrdi Komisija, prilikom procjene izgleda isplativosti takav ulagač bi uzeo u obzir vrijednost opcije rudnika Olympiada i planirao pokrenuti svoj rudnik jedino ako bi cijene zlata to učinile isplativim, kako bi izbjegao gubitke. Međutim, tužitelji nisu uspjeli pobiti uvjerljivost Komisijina zaključka prema kojem izdavanje potrebnih dozvola za eksploataciju nije bilo vjerojatno. Isto vrijedi za hipotezu prema kojoj je, čak i ako bi ga cijena zlata činila teoretski isplativim, vjerojatnost da se navedeni rudnik pokrene bila toliko neizvjesna da se navedena vrijednost nije mogla izračunati i stoga je utvrđena kao nula.

108 Komisija nije počinila očite pogreške u ocjeni ni kada je od navedene vrijednosti oduzela iznos od 5,5 milijuna eura za troškove održavanja rudnika Olympiada, kako su određeni ugovornom obvezom na osnovi članka 3. spornog ugovora (vidjeti točku 75. pobijane odluke) prema kojoj je navedene troškove trebalo snositi društvo Ellenikos Chrysosza za razdoblje od najviše tri godine. Naime, s obzirom na to da nije bilo moguće predvidjeti koliko godina navedeni rudnik neće biti u pogonu zbog nepostojanja potrebne dozvole za eksploataciju, Komisiji se ne može prigovoriti da nije uzela u obzir dodatne troškove održavanja. Osim toga, navedeni ugovor sadržavao je u članku 4. klauzulu o raskidu, prema kojoj ga je u slučaju da jedna od strana povrijedi ugovorne obveze – među kojima je izdavanje dozvole za eksploataciju od strane grčke države – druga strana mogla raskinuti. Posljedično, u slučaju neizdavanja navedenih dozvola društvo Ellinikos Chrysos moglo se osloboditi svoje obveze da snosi troškove održavanja za godine nakon rokova predviđenih u članku 3.3 ugovora.

109 S obzirom na gore navedeno, treba smatrati da su razmatranja iz uvodnih izjava 75. i 76. pobijane odluke uvjerljiva i dosljedna i da Komisija nije počinila nikakvu očitu pogrešku u ocjeni prilikom primjene kriterija privatnog ulagača.

110 Taj zaključak nije doveden u pitanje različitim argumentima tužitelja.

111 Kao prvo, to vrijedi za tvrdnje tužitelja da je Komisija trebala uzeti u obzir privatnog prodavatelja koji stvarno postoji u ovom slučaju, to jest koncern Kinross/TVX Hellas, kako bi ocijenila jesu li cijene prenesene imovine u okviru sporne prodaje bile u skladu s njihovom tržišnom vrijednosti.

112 U tom pogledu treba navesti, s jedne strane, da je koncern Kinross/TVX Hellas bio stari vlasnik navedene imovine koji je, s obzirom na to da je u svojoj djelatnosti imao velike gubitke, želio okončati svoj projekt ulaganja i, s druge strane, da cijena određena za prijenos rudnika Kassandra Helenskoj Republici očito nije proizašla iz pregovora o vrijednosti prodane imovine koji uključuju objektivnu procjenu te imovine. Kao što je to izričito navedeno u tekstu preambule izvansudskog sporazuma, cijena od 11 milijuna eura kvalificirana je kao „razumna novčana naknada štete“ kojom prestaju sva uzajamna potraživanja između navedenog starog vlasnika i Helenske Republike. To logično znači ne samo da je vrijednost imovine kao takve uzeta u obzir, nego i potraživanja koja proizlaze iz neispunjavanja drugih obveza. Međutim, ti su elementi neovisni o vrijednosti imovine i ovisni o stvarnim prethodnim okolnostima koje nisu nužno relevantne za novog stjecatelja u budućnosti.

113 Osim toga, također treba odbiti tvrdnju društva Ellinikos Chrysos koja se temelji na tome da činjenica da potraživanja nisu bila brojčano izražena ni dospjela u trenutku sporne prodaje potvrđuje da iznos od 11 milijuna eura nije bio rezultat pravog prijeboja potraživanja. Naime, u trenutku kada su se stranke izvansudskog sporazuma dogovorile o poravnanju svojih uzajamnih zahtjeva i obveza, one su se sporazumjele da se takav iznos može smatrati „razumnom novčanom naknadom štete“ kako bi

izbjegle višegodišnje arbitražne i sudske postupke s nesigurnim ishodom (vidjeti točku F preambule navedenog sporazuma). Takva potraživanja su tako bila brojčano izražena te su stoga bila dospjela od objave zakona kojim je potvrđen taj sporazum. Osim toga, treba navesti da su u točkama D i E preambule tog sporazuma navedena potraživanja identificirana, to jest, s jedne strane, zahtjevi koje je država imala u odnosu na neiskorištavanje rudnika i nepodnošenje novih studija za osnivanje i poslovanje pogona za metalurgiju zlata kao i onih koje se odnose na propuste (utvrđene ili ne) vezane za zakonodavstvo o zaštiti okoliša i, s druge strane, zahtjevi društva TVX Hellas, koji su utemeljeni na zahtjevima za jamstvo i za izdavanje svih potrebnih dozvola i odobrenja za dobro poslovanje tih rudnika i osobito zahtjevi koji se odnose na štete prouzročene gubitkom kapitalnog ulaganja.

114 Iako se načelno ne može isključiti da iznos od 11 milijuna eura predstavlja i primjerenu tržišnu vrijednost dobara koja su potom prenesena od strane Helenske Republike društvu Ellinikos Chrysos, ne može se tvrditi da taj iznos nije povezan s prijebojem potraživanja koja su postojala između Helenske Republike i društva TVX Hellas. U pogledu onoga što je prethodno navedeno, Komisija nije počinila ni pogreške koje se tiču činjenica time što je u uvodnim izjavama 53. do 55. pobijane odluke utvrdila da je navedeni iznos rezultat poravnanja uzajamnih potraživanja između dvije strane izvansudskog sporazuma.

115 Tako se, u nedostatku utemeljenih argumenata tužitelja koji bi omogućili utvrđenje da se rezultat prijeboja potraživanja može odraziti na stvarnu tržišnu vrijednost rudnika, u mjeri u kojoj izravnana uzajamna potraživanja stranaka predstavljaju sastavnice objektivne vrijednosti prodane imovine i stoga njezine cijene, Komisiji ne može prigovoriti da je u uvodnoj izjavi 54. pobijane odluke navela da navedeno izravnanje potraživanja ne predstavlja vrijednost prodane imovine.

116 U tim okolnostima treba smatrati da Komisija nije počinila očitu pogrešku u ocjeni kada je odbila uzeti u obzir postupanja koncerna Kinross/TVX Hellas u okviru primjene načela privatnog ulagača kao referentne točke za ocjenu imovine prenesene spornim ugovorom.

117 Kao drugo, jednako vrijedi za argument Helenske Republike po kojem je privatni ulagač, u kontekstu konkretne prodaje rudnika, nastojao jamčiti dobro poslovanje rudnika te bi posljedično trebalo uzeti u obzir zahtjeve zaštite okoliša i radnih mjesta pri procjeni vrijednosti navedenih rudnika. U tom pogledu, s jedne strane valja naglasiti da iz teksta spornog ugovora ne proizlazi je li grčka država transakcijom s društvom Ellinikos Chryso htjela nadzirati prijenos okolišnih i socijalnih odgovornosti s prethodnog na novog vlasnika ili je morala brzo djelovati da bi izbjegla pogoršanje štete u okolišu ili socijalnih problema. S druge strane, grčka država je u navedenom ugovoru unijela klauzulu kojom se društvo Ellinikos Chrysos oslobađa sve odgovornosti za štete u okolišu i prema trećima koje su nastale prije objave zakona kojim se potvrđuje ugovor ili čiji su uzroci nastali prije navedene objave. U slučaju raskida spornog ugovora određeno je potpuno oslobođenje od odgovornosti koje su nastale nakon potpisivanja navedenog ugovora (vidjeti članak 1.3 tog ugovora).

118 Kao treće, treba također odbiti argumentaciju Helenske Republike prema kojoj je, intervenirajući u transakciju o kojoj je riječ, smanjila gubitke koji bi za nju proizašli iz potpunog prestanka poslovanja rudnika Kassandra. Naime, činjenica da javna vlast ili javno poduzeće koje je dodijelilo potporu transakciju smatraju razumnom ne oslobađa ih provjere daju li mjere o kojima je riječ poduzetniku korisniku gospodarsku prednost koju ne bio stekao u uobičajenim tržišnim uvjetima te stoga nije dovoljno da mjera o kojoj je riječ bude usklađena s kriterijem privatnog ulagača (vidjeti u tom smislu presudu od 13. rujna 2010., Grčka i dr./Komisija, T-415/05, T-416/05 i T-423/05, Zb., EU:T:2010:386, t. 213. i 214.).

119 Kao četvrto, nije relevantan argument društva Ellinikos Chrysos, u kontekstu tog tužbenog razloga, kojim se tvrdi da postoji pogreška koja se tiče činjenica u vezi s otpisom gubitka u godišnjem izvješću koncerna Kinross/TVX Hellas za ulaganje u rudnike.

120 S jedne strane, taj se argument isprepliće s onim o navodnoj pogrešci pri primjeni kriterija privatnog ulagača, s obzirom na to da je Komisija trebala uzeti u obzir ponašanje stvarnog ulagača, koncerna Kinross/TVX Hellas, prilikom procjene tržišne vrijednosti prenesene imovine, kao što je analizirano u točkama 110. do 116. ove presude. S druge strane, kao što je ispravno naglasila Komisija u uvodnoj izjavi 52. pobijane odluke, knjigovodstvena vrijednost društva nije uvijek jednaka tržišnoj vrijednosti, kada treba procijeniti imovinu radi određivanja njezine cijene prilikom prodaje (vidjeti u tom smislu presudu Grčka i dr./Komisija, t. 118., *supra*, EU:T:2010:386, t. 307. do 309.).

121 Stoga, s obzirom na to da nema elemenata kojima bi se moglo dokazati preklapanje knjigovodstvene vrijednosti imovine prenesene u okviru sporne prodaje i tržišne vrijednosti, Komisiji se ne može prigovarati da nije uzela u obzir navedenu vrijednost u uvodnoj izjavi 52. pobijane odluke.

122 Kao peto, što se tiče prigovora tužitelja u vezi s pogreškom u izračunu vrijednosti rudnika prenesenih spornim ugovorom, uvodno treba navesti da Komisija u uvodnoj izjavi 68. pobijane odluke objašnjava da je ispitala vrijednost svakog od tri rudnika o kojima je riječ, s obzirom na dva aspekta, to jest s jedne strane, vrijednost rudnika koja se mora temeljiti na ekonomskim čimbenicima koji su postojali u trenutku sporne prodaje i, s druge strane, operativni kapacitet rudnika, koji omogućuje ostvarenje te vrijednosti.

123 U tom pogledu društvo Ellinikos Chrysos osporava da je Komisija mogla izvršiti odvojeni izračun za svaki rudnik o kojem je riječ. U tu svrhu ona se na raspravi pozvala na presudu br. 1492/2013 Symvoulio tis Epikrateiasa od 17. travnja 2013., u kojoj se proglašava da rudnici Kassandra čine jedinstvenu i nedjeljivu cjelinu. Opći sud smatra da taj argument nije utemeljen jer zanemaruje činjenicu da je ukupna vrijednost navedenih rudnika samo zbroj vrijednosti svakog od njih i da negativna vrijednost jednog od tih rudnika utječe na pozitivnu vrijednost drugih.

124 Što se tiče, kao prvo, izračuna vrijednosti svakog rudnika o kojem je riječ, treba uputiti na točke 100. do 109. ove presude.

125 Što se tiče, kao drugo, vrijednosti zemljišta o kojima je riječ, treba navesti da se spornim ugovorom prenosi, među ostalom imovinom, velik broj nekretnina te građevinskih, negrađevinskih i poljoprivrednih zemljišta (vidjeti članak 1. dio A navedenog ugovora). Komisija u uvodnoj izjavi 81. pobijane odluke kvalificira ta zemljišta kao imovinu rudarskog poduzeća, a ne kao nekretnine u širem smislu, zbog posebnih karakteristika rudarske djelatnosti. Tužitelji navode da su, s obzirom na to da rudnici Kassandra nisu bili u pogonu u trenutku sporne prodaje, navedena zemljišta imala smanjenu vrijednost jer se nisu mogla koristiti.

126 U tom pogledu treba navesti da je Komisija, u uvodnoj izjavi 81. pobijane odluke, kao referentnu točku za procjenu zemljišta o kojima je riječ uzela stručno izvješće, smatrajući ih imovinom odvojenom od rudnika, pri čemu je priznala da se mogu koristiti samo za rudarske svrhe. Ta se ocjena treba potvrditi jer navedena zemljišta čine elemente dodatne imovine koja ima zasebnu, ekonomski procjenjivu vrijednost.

127 Osim toga, s obzirom na to da se stručno izvješće zasniva na podacima koje je dostavilo društvo Ellinikos Chrysos za ocjenu vrijednosti navedenih rudnika i stoga ne predstavlja istinski neovisnu procjenu, Komisija je provjerila vrijednost zemljišta o kojima je riječ, za koju je u izvješću navedeno da iznosi 6 milijuna eura, pri čemu se oslonila na cijenu koju je za njihovo stjecanje platilo društvo TVX Hellas 1995. godine prilagodivši tu cijenu s obzirom na opći indeks cijena industrijske proizvodnje za razdoblje od 1995. do 2003. (vidjeti uvodne izjave 84. do 86. pobijane odluke).

128 Komisija je na temelju tog pristupa došla do vrijednosti od 3,5 milijuna eura za zemljišta koja je društvo TVX Hellas kupilo 1995. i 1,1 milijun eura za 70 dodatnih zemljišta koja je navedeno društvo kupilo nakon 1995. Vrijednost potonjih zemljišta temeljila se na financijskim izvješćima tog društva i Komisija je smatrala da je cijena koja je tamo bila navedena reprezentativna jer ju je odredilo sâmo

tržište (vidjeti uvodnu izjavu 88. pobijane odluke). Tako dobiven ukupni iznos od 4,6 milijuna bio je prilagođen s obzirom na grčki opći indeks cijena industrijske proizvodnje za razdoblje od 1995. do 2003. i od 1998. do 2003., što čini rezultat od 5,9 milijuna eura. Komisija je stoga došla do iznosa koji je bio jako blizu iznosu iz stručnog izvješća i stoga je smatrala da taj iznos predstavlja tržišnu vrijednost u prosincu 2003. (vidjeti uvodne izjave 89. i 90. pobijane odluke).

129 Međutim, s jedne strane grčka su tijela u upravnom postupku sama priznala da se može uzeti u obzir vrijednost zemljišta koja je određena u postupku javne nabave iz 1995. (vidjeti uvodnu izjavu 87. pobijane odluke).

130 S druge strane, takav pristup sukladan je sudskoj praksi koja priznaje da troškovi kupnje mogu biti sekundarni ili neizravni pokazatelj vrijednosti zemljišta (presuda od 10. travnja 2003., Scott/Komisija, T-366/00, Zb., EU:T:2003:113, t. 106., žalba se nije odnosila na tu točku). U ovom je slučaju Komisija ustvari koristila cijenu koju je platilo društvo TVX Hellas u trenutku kupnje zemljišta 1995. godine, kako bi provjerila i potvrdila njihovu vrijednost koja je već bila procijenjena u stručnom izvješću, kako je navedeno u uvodnoj izjavi 86. pobijane odluke.

131 U tom se pogledu kritika u vezi s Komisijinom primjenom općeg indeksa cijena industrijske proizvodnje kako bi prilagodila vrijednost zemljišta o kojima je riječ inflaciji do koje je došlo 2003., s obzirom na to da se taj indeks primjenjuje na industrijska dobra, a ne na zemljišta na kojima se ta dobra proizvode, ne čini uvjerljivom. Naime, s jedne strane, na Komisiji je bilo da istraži vrijednost navedenih zemljišta, ne u 1995. godini nego u trenutku sporne prodaje 2003. godine i, s druge strane, s obzirom na to da nije postojao indeks cijena industrijskih zemljišta, na Komisiji je bilo da ili primijeni indeks cijena komercijalnih nekretnina ili opći indeks cijena industrijske proizvodnje, koji je upotrijebljen u ovom slučaju. Osim toga, treba navesti da je taj izbor bio povoljniji za tužitelje jer je doveo do cijene koja je niža od one do koje bi dovela primjena indeksa cijena komercijalnih nekretnina. U takvim okolnostima Komisija nije počinila očitu pogrešku u ocjeni kada je upotrijebila opći indeks cijena industrijske proizvodnje. Stoga treba zaključiti da je u ovom slučaju Komisija navela vrijednost zemljišta koja s dostatnom preciznošću odgovara njihovoj vrijednosti u prosincu 2003., kako to zahtijeva primjenjiva sudska praksa (presuda Scott/Komisija, t. 130. *supra*, EU:T:2003:113, t. 100.).

132 S obzirom na gore navedeno treba odbiti prigovor tužitelja o izračunu vrijednosti zemljišta o kojima je riječ.

133 Kao treće, što se tiče vrijednosti rezervi rudnih sirovina o kojima je riječ, treba navesti da je grčka država spornim ugovorom prenijela društvu Ellinikos Chrysos, s jedne strane, rezerve rudnih sirovina koje sadrže zlato i, s druge strane, nalazišta ostalih rudnih sirovina (olova i cinka).

134 Što se tiče rezervi rudnih sirovina koje sadrže zlato, u okviru pobijane odluke Komisija priznaje da je vrijednost rezervi zlata bila negativna u trenutku sporne prodaje zbog odnosa cijena/trošak, uzimajući u obzir relativno nisku cijenu zlata i povezane troškove prijevoza i obrade koncentrata zlata, što je izračunano u uvodnoj izjavi 92. navedene odluke. Komisija osim toga naglašava da stručno izvješće nije ocijenilo vrijednost zlatnih rudnih sirovina. Stoga Komisija zaključuje da je nemoguće izračunati navedenu vrijednost (vidjeti uvodnu izjavu 93. pobijane odluke).

135 Naime, što se tiče rudnih sirovina koje sadrže zlato, Komisija smatra da ih razuman ulagač ne bi obrađivao kako bi izbjegao gubitke i da stoga njihova vrijednost ne bi bila negativna, nego nula. Međutim, Helenska Republika tvrdi da koncentrati zlata sadrže gotovo 10% arsena i da su, kada se njima ne može trgovati, klasificirani kao opasni otpad čija su obrada i upravljanje obvezni u skladu s Direktivom 2006/21/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. ožujka 2006. o gospodarenju otpadom od industrija vađenja minerala (SL L 102, str. 15.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 34., str. 68.). Ipak, Komisija je opravdano navela da su troškovi zaštite okoliša već uzeti u obzir prilikom izračuna vrijednosti rudnika i da ih stoga nije trebalo drugi put oduzimati prilikom procjene navedenih rezervi.

136 Što se tiče drugih koncentrata mineralnih sirovina koji se nalaze u prenesenim nalazištima, Komisija se oslonila na procjenu iz stručnog izvješća o postojećim koncentratima od 30. lipnja 2004., koja se temelji na standardnoj metodi izračuna isplate za metale i definira neto profitabilnost talionice (vidjeti uvodne izjave 95. i 96. pobijane odluke). Potom je pomnožila količine mineralnih sirovina (koje je priopćilo društvo Ellinikos Chrysos) iz prosinca 2003. s cijenom metala, kako je navedena na kotaciji burze metala, čime je došla do vrijednosti od 3 milijuna eura. Osim toga, Komisija je precizirala da, s obzirom na to da je društvo Ellinikos Chrysos prodalo nalazišta u prosincu 2004., to jest, nakon sastavljanja navedenog izvješća, nije postojala nikakva druga prodaja istodobna sa spornom prodajom koja bi se mogla uzeti u obzir radi komparativne analize. Izračun Komisije stoga nije zahvaćen očitom pogreškom u tom pogledu.

137 Što se tiče argumenta Helenske Republike prema kojem je, u bitnome, u trenutku prodaje društvu Ellinikos Chrysos količina mineralnih sirovina koja se nalazila u prenesenim nalazištima bila niža od količine koja je procijenjena u stručnom izvješću, njega treba odbiti jer Komisija o tome nije imala saznanja tijekom upravnog postupka. Naime, ustaljena je sudska praksa da se zakonitost odluke u području državne potpore mora ocjenjivati u odnosu na elemente kojima je Komisija raspolagala u trenutku kada ju je donijela (vidjeti presudu od 20. ožujka 2013., Rousse Industry/Komisija, T-489/11, EU:T:2013:144, t. 33. i navedenu sudsku praksu) te da se tužitelj pred sudom ne može pozivati na činjenice koje nisu bile navedene u predsudskom postupku predviđenom u članku 108. UFEU-a. Štoviše, Komisiji se ne može prigovoriti da nije uzela u obzir moguće činjenične ili pravne elemente koji su mogli, ali nisu bili, podneseni u upravnom postupku jer Komisija nije obvezna po službenoj dužnosti ili predviđanjem ispitati koji su joj elementi mogli biti podneseni (vidjeti u tom smislu presudu od 27. rujna 2012., Wam Industriale/Komisija, T-303/10, EU:T:2012:505, t. 119. i navedenu sudsku praksu).

138 Stoga ovaj prigovor treba odbiti s obzirom na to da se odnosi na pogrešku u izračunu vrijednosti drugih koncentrata mineralnih sirovina koji su se nalazili u prenesenim nalazištima.

139 S obzirom na sva prethodna razmatranja, treba u cijelosti odbiti drugi dio prvog tužbenog razloga koji se odnosi na prvu mjeru potpore jer Opći sud nije ustanovio nikakvu očitu pogrešku u ocjeni što se tiče primjene kriterija privatnog ulagača, nikakvu drugu pogrešku u primjeni članka 107. stavka 1. UFEU-a niti neku koja se tiče činjenica ili u izračunu.

– Prvi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta za korištenje državnih sredstava

140 Tužitelji u bitnome tvrde da je Komisija, time što je u uvodnoj izjavi 106. pobijane odluke navela da je Helenska Republika imala ulogu prodavatelja, a ne običnog posrednika koji je djelovao u javnom interesu, pogrešno ocijenila činjenice i posljedično pogrešno zaključila da je kriterij državnih sredstava ispunjen. Naime, s jedne strane je transakcija ustvari bila sastavljena od „zrcalnih“, „uzastopnih“ ili „povezanih“ ugovora između privatnih poduzetnika, a grčka država je imala ulogu običnog posrednika kako bi pronašla kupca i jamčila nastavak poslovanja rudnika što prate stalna zaštita okoliša i održavanje radnih mjesta u regiji.

141 S druge strane, sredstva korištena za plaćanje sporne prodaje rudnika Kassandra koja su isplaćena izravno društvu TVX Hellas, u skladu s člankom 2. spornog ugovora, ne znače izravni gubitak državnih sredstava koji bi se mogao pripisati grčkoj državi jer nije bilo izravnog ili neizravnog prijenosa državnih sredstava, u smislu relevantne sudske prakse.

142 Osim toga, prema mišljenju Helenske Republike, uloga običnog posrednika koju je ona imala u okviru sporne transakcije potvrđena je stajalištem koje je u tom pogledu zauzeo Odjel „Zakonodavstvo javnih nabava“ Uprave „Javne nabave“ Opće uprave „Unutarnje tržište i usluge“ u dopisu od 21. rujna 2009.

upućenom glavnom tajniku Ministarstva razvoja, kojim je odgovorio na pitanje ulazi li sporni ugovor u područje primjene prava javne nabave. To zauzimanje stajališta potvrđuje i da pravo Unije ne nalaže nikakvu obvezu da se za prodaju rudnika provede postupak javne nabave.

143 Društvo Ellinikos Chrysos dodaje da je povrat potpore koji se zahtijeva pobijanom odlukom onemogućen činjenicom da imovina o kojoj je riječ ili iznos od 11 milijuna eura nikad nije bio unesen u proračun grčke države. Grčka država trebala bi naime donijeti novo posebno zakonodavstvo kako bi izvršila obvezu povrata.

144 Prema mišljenju Helenske Republike, da bi se prodajna cijena rudnika Kassandra kvalificirala kao državna potpora, nije dovoljno da navedena cijena bude niža od tržišne, da je grčka država u određenom virtualnom razdoblju stekla vlasništvo nad imovinom društva TVX Hellas prije nego što je to prenijela na društvo Ellinikos Chrysos i da je grčka država imala nadzor nad svim tim transakcijama koje su potvrđene zakonom.

145 Komisija osporava argumente tužitelja.

146 Što se tiče uvjeta za korištenje državnih sredstava i time pripisivanja mjere u pitanju državi, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da, da bi se prednosti mogle kvalificirati kao potpora u smislu članka [107.] stavka 1. [UFEU-a], one moraju, s jedne strane, izravno ili neizravno biti dodijeljene putem državnih sredstava (vidjeti presudu od 16. svibnja 2002., Francuska/Komisija, C-482/99, Zb., EU:C:2002:294, t. 24. i navedenu sudsku praksu).

147 S druge strane, prednost mora proisteći iz državnih sredstava. Naime, prema ustaljenoj sudskoj praksi, samo prednosti dodijeljene izravno ili neizravno putem državnih sredstava ili koje čine dodatan trošak za državu treba smatrati potporama u smislu članka 107. stavka 1. UFEU-a (vidjeti presudu od 19. ožujka 2013., Télécom/Komisija i Bouygues i Bouygues dr. i Komisija/Francuska i dr., C-399/10 P i C-401/10 P, Zb., EU:C:2013:175, t. 99. i navedenu sudsku praksu). Ta dva uvjeta su različita i kumulativna (presuda od 5. travnja 2006., Deutsche Bahn/Komisija, T-351/02, Zb., EU:T:2006:104, t. 103.).

148 U tom pogledu, nije potrebno u svakom slučaju dokazati postojanje prijenosa državnih sredstava da bi se prednost dodijeljena jednom ili više poduzetnika mogla smatrati državnom potporom, u smislu članka 107. stavka 1. UFEU-a. Tako se osobito smatraju potporama različiti oblici intervencija koje smanjuju troškove koji uobičajeno opterećuju proračun poduzetnika i koje nisu subvencije u pravom smislu, ali su iste prirode i imaju iste učinke (vidjeti presudu Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 100. i 101. i navedenu sudsku praksu).

149 Naime, ustaljena je sudska praksa da članak 107. stavak 1. UFEU-a određuje državne intervencije ovisno o njihovim učincima (vidjeti presudu od 5. lipnja 2012., Komisija/EDF, C-124/10 P, Zb., EU:C:2012:318, t. 77. i navedenu sudsku praksu; presuda Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 102.).

150 Tako državna intervencija koja može poduzetnike na koje se primjenjuje staviti u povoljniji položaj u odnosu na druge i istovremeno stvoriti dovoljno konkretan rizik da će u budućnosti nastati dodatan trošak za državu, može opteretiti državna sredstva (vidjeti presudu Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 106. i navedenu sudsku praksu).

151 Osim toga, Sud je precizirao da prednosti dodijeljene u obliku državnog jamstva mogu podrazumijevati dodatan teret za državu (presude od 1. prosinca 1998., Ecotrade, C-200/97, Zb., EU:C:1998:579, t. 43.; od 8. prosinca 2011., Residex Capital IV, C-275/10, Zb., EU:C:2011:814, t. 39. do 42., Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 107.).

152 Osim toga, iz ustaljene sudske prakse proizlazi da kada, ekonomski gledano, izmjena tržišnih uvjeta koja dovodi do neizravno dodijeljene prednosti određenim poduzetnicima za posljedicu ima gubitak sredstava javnih vlasti, čak ni činjenica da su ulagači neovisno donijeli odluku ne može ukloniti vezu koja postoji između navedenoga gubitka sredstava i prednosti koju uživaju dotični poduzetnici (presuda Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 108.).

153 Posljedično, u svrhu dokazivanja postojanja državne potpore Komisija mora dokazati dovoljno izravnu vezu između, s jedne strane, prednosti dodijeljene korisniku i, s druge strane, smanjenja državnog proračuna, odnosno dovoljno konkretnog gospodarskog rizika za opterećenje tog proračuna (presuda Bouygues i Bouygues Télécom/Komisija i dr. i Komisija/Francuska i dr., t. 147. *supra*, EU:C:2013:175, t. 109.).

154 U ovom slučaju, nesporno je da je sporni ugovor iz kojeg proizlazi prednost u korist društva Ellinikos Chrysos bio sklopljen između tog društva i grčke države. U okviru tog ugovora, grčka država, kao prodavatelj, preuzima određeni broj obveza i prava prema drugoj ugovornoj strani, poput onih koje proizlaze iz članaka 1.3, 3.3. i 4. navedenog ugovora. Stoga treba utvrditi da se prednost koja proizlazi iz tog ugovora, koji je grčka država poticala, kojega je bila potpisnik i jamac, može pripisati grčkoj državi.

155 Što se tiče činjenice da je prednost dodijeljena izravno ili neizravno putem državnih sredstava, treba navesti, kao prvo, da sporna prodaja, to jest preprodaja rudnika Kassandra društvu Ellinikos Chrysos po nižoj cijeni od tržišne, znači smanjenje prihoda grčke države u odnosu na one koje je mogla dobiti, i stoga gubitak sredstava. To je samo po sebi prednost za društvo koje stječe dobra i trošak koji opterećuje državna sredstva. Kao drugo, grčka država je obvezama preuzetima na temelju članaka 1.3, 3.3 i 4. spornog ugovora, potvrđenima člancima 52. i 53. grčkog Zakona br. 3220/2004, svoj proračun izložila troškovima vezanima uz moguće mjere koje bi trebalo poduzeti za usklađivanje s primjenjivim zakonodavnim odredbama, umjesto stjecatelja. Ta jamstva koja je dala grčka država stvaraju dovoljno konkretan rizik da u budućnosti stvore dodatni trošak za državu, u smislu sudske prakse navedene u točkama 151. i 153. ove presude.

156 Posljedično, Komisija nije počinila pogrešku kada je u uvodnim izjavama 105. do 107. pobijane odluke potvrdila da je ispunjen kriterij prijenosa državnih sredstava.

157 Taj zaključak tužitelji nisu svojim argumentima dovodili u pitanje.

158 Kao prvo, što se tiče argumenta tužitelja koji se temelji na postojanju jedinstvene transakcije koju čine povezani ugovori između privatnih stranaka, treba s jedne strane navesti da tekstovi spornog ugovora kao i izvansudskog sporazuma izričito upućuju na to da grčka država stječe dobra o kojima je riječ (vidjeti točku II. podtočke (a) i (e) izvansudskog sporazuma kao i preambulu stavak 3. točku (a) i članak 1. spornog ugovora). Grčka država je, naime, nužno stekla navedena dobra da bi potom prenijela vlasništvo nad njima društvu Ellinikos Chrysos. Osim toga, nepostojanje upisa navedenih dobara u zemljišne knjige u ime grčke države, što navodi društvo Ellinikos Chrysos kako bi dokazalo da vlasništvo nad njima nije bilo preneseno na grčku državu, izričito je određeno, iznimkom od općih odredbi koje se primjenjuju, člankom 51. stavkom 2. točkom (a) Zakona br. 3220/2004. Takva posebna zakonska odredba međutim nije sprečavala prelazak vlasništva na grčku državu. Naime, da navedena država nije bila vlasnik navedenih dobara, ne bi ga mogla prenijeti društvu Ellinikos Chrysos.

159 Kao drugo, argument Helenske Republike o nepostojanju izravnog prijenosa državnih sredstava također treba odbiti jer se temelji na djelomičnom i netočnom tumačenju sudske prakse. Naime, kao što je navedeno u točkama 147. do 149. ove presude, izravan prijenos sredstava nije nužan.

160 Naposljetku, treba odbiti argument društva Ellinikos Chrysos prema kojem je povrat potpore nemoguć zbog toga što bi grčka država zbog toga morala donijeti novo posebno zakonodavstvo, jer imovina o kojoj je riječ ili iznos od 11 milijuna eura nikada nisu bili uneseni u državni proračun. Naime, ustaljena je sudska praksa da je jedini tužbeni razlog na koji bi se država adresat odluke o povratu potpore mogla pozivati da opravda to što neće vratiti potporu koja je proglašena nespojivom s unutarnjim tržištem onaj koji se temelji na apsolutnoj nemogućnosti da se valjano izvrši odluka kojom se nalaže povrat (vidjeti u tom smislu presudu od 12. svibnja 2005., Komisija/Grčka, C-415/03, Zb., EU:C:2005:287, t. 35. i navedenu sudsku praksu). Međutim, moguća nužnost da se donese posebno zakonodavstvo u tu svrhu ne predstavlja takvu apsolutnu nemogućnost, nego to više ulazi u obvezu navedene države da surađuje u dobroj vjeri kako bi se svladavale poteškoće, uz potpuno poštovanje odredbi Ugovora, osobito onih koje se odnose na državne potpore (vidjeti u tom smislu presudu Komisija/Grčka, C-415/03, EU:C:2005:287, t. 42.).

161 S obzirom na prethodna razmatranja, prvi dio prvog tužbenog razloga koji se odnosi na prvu mjeru potpore treba odbiti kao neosnovan.

– Treći dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama (predmet T-233/11)

162 Kao prvo, Helenska Republika navodi povredu pravila definiranja relevantnog tržišta u pravu tržišnog natjecanja time što je Komisija u njega uključila metale koji se nalaze u nalazištima. Prema mišljenju Helenske Republike, u trenutku sporne prodaje među rudnicima o kojima je riječ jedini rudnik koji je poslovao bio je Stratoni i on je proizvodio samo mineralne sirovine olova i cinka, čija se prodaja odnosila samo na tržište tih mineralnih sirovina.

163 Kao drugo, Helenska Republika osporava utvrđenje Komisije, izraženo u uvodnoj izjavi 110. pobijane presude, prema kojem se djelatnosti vađenja cinka, bakra, olova, zlata i srebra osim u njoj obavljaju u jedanaest država članica te da su ti proizvodi predmet trgovine u cijeloj Uniji. Naime, ta tvrdnja mogla bi se odnositi samo na tržište metala, koje nije točno relevantno tržište. Konkurentski proizvođači mineralnih sirovina olova i cinka (pravilno relevantno tržište) postoje u šest odnosno pet od 11 država članica koje navodi Komisija, kao što je navedeno u izvješću naslovljenom „Olympias Marketing Study“. Osim toga, utjecaj društva Ellinikos Chrysos na tržišno natjecanje nije značajan s obzirom na to da je u godini nakon sporne prodaje njegova proizvodnja predstavljala samo 0,2% što se tiče vađenja cinka i 0,9% što se tiče vađenja olova na europskom tržištu. Naposljetku, navedena prodaja povećala je proizvodnju navedenih mineralnih sirovina unutar Unije. Te mineralne sirovine pokrivale su samo 34% i 54% metalurškog potencijala Unije, pri čemu je manjak pokriven uvozom iz država koje nisu članice Unije. Zbog toga bi ta prodaja išla u prilog tržišnom natjecanju europskih industrija, a ne da bi ga narušavala.

164 Komisija osporava argumente Helenske Republike.

165 Kao prvo, treba navesti da su, prema ustaljenoj sudskoj praksi u području državnih potpora, dva uvjeta za primjenu članka 107. stavka 1. UFEU-a koji se odnose na utjecaj na trgovinu među državama članicama i na iskrivljavanje tržišnog natjecanja, kao opće pravilo, neraskidivo povezana. Osobito se smatra, kada potpora koju država dodijeli jača položaj poduzetnika u odnosu na ostale poduzetnike konkurente u trgovini unutar Zajednice, da ta potpora utječe na potonje (vidjeti presudu od 30. travnja 2009., Komisija/Italija i Wam, C–494/06 P, EU:C:2009:272, t. 52. i navedenu sudsku praksu).

166 Osim toga, ustaljena je sudska praksa da, u okviru svoje ocjene uvjeta primjene članka 107. stavka 1. UFEU-a, Komisija ne mora utvrditi stvarni utjecaj potpora na trgovinu među državama članicama i stvarno narušavanje tržišnog natjecanja, nego jedino ispitati mogu li te potpore utjecati na tu trgovinu i narušiti tržišno natjecanje (presude od 29. travnja 2004., Italija/Komisija, C–372/97, Zb., EU:C:2004:234, t. 44. i od 15. prosinca 2005., Unicredito Italiano, C–148/04, Zb., EU:C:2005:774, t. 54.).

167 Nespojivost potpore s unutarnjim tržištem mora se konačno utvrditi kada ona ima ili može imati utjecaj na trgovinu unutar Zajednice te učinak iskrivljavanja tržišnog natjecanja unutar te trgovine (presuda Unicredito Italiano, t. 166. *supra*, EU:C:2005:774, t. 55.).

168 U ovom slučaju Komisija je u uvodnoj izjavi 110. pobijane odluke navela da se sektor djelatnosti društva Ellinikos Chrysos, to jest vađenje cinka, bakra, olova, zlata i srebra, odnosi na proizvode kojima se na unutarnjem tržištu u velikoj mjeri trguje, da se navedena djelatnost obavlja u 11 država članica, da je potpora davala prednost navedenom poduzetniku nad konkurentima i, zaključno, da je postojao rizik iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama.

169 Argumenti Helenske Republike koji imaju za cilj osporiti Komisijinu definiciju relevantnog tržišta ne mogu osporiti osnovanost tog zaključka. Naime, dovoljno je da Komisija dokaže da je sporna potpora takve naravi da utječe na trgovinu među državama članicama i da narušava ili prijeti da će narušiti tržišno natjecanje a da pritom ne mora definirati tržište o kojem je riječ (vidjeti presudu od 15. lipnja 2010., Mediaset/Komisija, T-177/07, Zb., EU:T:2010:233, t. 146. i navedenu sudsku praksu).

170 Što se tiče argumenta Helenske Republike o navodnoj poticajnoj naravi prve mjere potpore za tržišno natjecanje, koja se temelji na nedostatku sirovina na europskom tržištu, on se treba odbaciti kao bespredmetan. Naime, ako pretpostavimo da je dokazan, takav element ne može neutralizirati rizik iskrivljavanja tržišnog natjecanja koji proizlazi iz jačanja tržišnog položaja društva Ellinikos Chrysos zbog donošenja navedene mjere jer, kao što je navedeno u točkama 166. i 167. ove presude, Komisija ne mora dokazati stvarni učinak potpora na trgovinu među državama članicama i stvarno iskrivljavanje tržišnog natjecanja.

171 Naime, iako na europskom tržištu manjka proizvodnje mineralnih sirovina, društvo Ellinikos Chrysos je u svakom slučaju uživalo konkurentsku prednost u odnosu na druga rudarska poduzeća, s obzirom na to da se natjecalo na unutarnjem tržištu s rudarskim poduzećima, a nije moralo uvoziti navedene mineralne sirovine.

172 S obzirom na prethodna razmatranja, treći dio prvog tužbenog razloga koji se odnosi na prvu mjeru potpore treba odbiti kao neosnovan.

Druga mjera potpore

– Prvi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja prednosti (predmeti T-233/11 i T-262/11)

173 Tužitelji tvrde da je porezno oslobođenje koje je primijenjeno na spornu prodaju bilo manje od praga *de minimis* u području državnih potpora. U tom pogledu, s jedne strane, porez na prijenos izračunan je na pogrešnoj osnovi vrijednosti zemljišta o kojima je riječ, to jest na iznosu od 6 milijuna eura, što je iznos koji je društvo European Goldfields arbitrarno navelo. S druge strane, porez na prijenos rudarskih prava izračunan je na pogrešnoj osnovi ukupne vrijednosti rudnika Kassandra, umjesto samo na osnovi vrijednosti rudarskih prava, suprotno onomu što je predviđeno u članku 173. stavku 1. grčkog Zakona o rudarstvu, koji isključuje vrijednost eksploatacije rudnika iz osnovice izračuna tog poreza.

174 Društvo Ellinikos Chrysos dodaje da se porez na prijenos nije dugovao jer sporni ugovor nije bio konačan, pri čemu članci 3. i 4. navedenog ugovora predviđaju obvezu za stjecatelja da pripremi poduzetnički plan, a koji nije bio podnesen.

175 Komisija odbija te argumente.

176 Uvodno treba navesti da prema ustaljenoj sudskoj praksi, mjera kojom javne vlasti određenim poduzećima priznaju oslobađanje od poreza i koja, iako ne uključuje prijenos državnih sredstava, stavlja korisnike u povoljniju financijsku situaciju od ostalih poreznih obveznika, predstavlja državnu potporu u smislu članka 107. stavka 1. UFEU-a (presude od 15. ožujka 1994., Banco Exterior de España, C–387/92, Zb., EU:C:1994:100, t. 14.; od 19. svibnja 1999., Italija/Komisija, C–6/97, Zb., EU:C:1999:251, t. 16. i od 22. lipnja 2006., Belgija i Forum 187/Komisija, C–182/03 i C–217/03, Zb., EU:C:2006:416, t. 87.).

177 Komisija je u uvodnoj izjavi 118. pobijane odluke smatrala da su se u ovom slučaju prilikom sporne prodaje trebala platiti dva različita poreza, to jest, s jedne strane, porez na prijenos vlasništva rudnika Kassandra, koji u skladu s grčkim Zakonom o rudarstvu iznosi 5% prodajne cijene navedenih rudnika i, s druge strane, porez na prijenos vlasništva zemljišta o kojima je riječ, što iznosi 7 do 9% njihove prodajne cijene.

178 Što se tiče drugog poreza, kako je navedeno u točkama 125. do 132. ove presude, tužitelji nisu uspjeli dokazati da je Komisija počinila pogrešku u izračunu vrijednosti zemljišta o kojima je riječ. Stoga nije pogrešan ni iznos navedenog poreza koji je izračunan na toj osnovi te je bio 0,54 milijuna eura (vidjeti uvodnu izjavu 124. pobijane odluke). Međutim, takav iznos prelazi prag od 100 000 eura za potpore *de minimis*, propisan Uredbom Komisije (EZ) br. 69/2001 od 12. siječnja 2001. o primjeni članaka 87. i 88. Ugovora o EZ-u o potporama *de minimis* (SL L 10, str. 30.) koja je bila na snazi u trenutku sporne prodaje. Iz toga proizlazi da pobijana odluka nije zahvaćena pogreškama u vezi s postojanjem elementa potpore, što se tiče izuzeća od obveze plaćanja poreza na prijenos vlasništva navedenih zemljišta.

179 Takav zaključak ne može se dovesti u pitanje argumentom Helenske Republike o nemogućnosti korištenja zemljišta o kojima je riječ u svrhu koja nije rudarska djelatnost. Kao što je to izloženo u točki 126. ove presude, za navedena zemljišta treba smatrati da imaju dodatnu vrijednost u odnosu na zemljišta rudnika o kojima je riječ te se njihova prodaja ne može izuzeti od porezne obveze o kojoj je riječ.

180 Budući da je u točkama 107. do 109. ove presude utvrđeno da Komisija nije počinila pogrešku kada je procijenila rudnike Kassandra, isto tako treba zaključiti da ni izračun iznosa poreza koji je trebalo platiti na prijenos vlasništva navedenih rudnika, a koji društvo Ellinikos Chrysos nije platilo, u skladu s člankom 5. trećom alinejom i člankom 9. stavkom 5. spornog ugovora, također nije zahvaćen pogreškama.

181 Naime, takvo oslobođenje predviđeno zakonskom odredbom, to jest člankom 52. grčkog Zakona br. 3220/2004 kojim je potvrđen sporni ugovor, predstavlja mjeru koju treba pripisati državi te sadrži istodobno i prednost za stjecatelja imovine koja je predmet sporne prodaje i gubitak sredstava za državni proračun.

182 Budući da Helenska Republika navodi činjenicu da se samo „prijenos rudarskih prava“ može podvesti pod porez na temelju grčkog rudarskog prava (članak 173. stavak 1. grčkog Zakona o rudarstvu), taj argument treba proglasiti nedopuštenim u skladu sa sudskom praksom navedenom u točki 137. ove presude.

183 Argument društva Ellinikos Chrysos, prema kojem se porez na prijenos nije dugovao jer sporni ugovor nije bio konačan, također treba odbiti. Naime, kao prvo, ni iz koje odredbe navedenog ugovora ne proizlazi je li on privremen ili konačan. Kao drugo, odredbe koje navodi društvo Ellinikos Chrysos

(članci 3. i 4. navedenog ugovora) predviđaju samo klauzule o raskidu ugovora koje omogućavaju prestanak njegovih učinaka, ali ne sprečavaju njegov nastanak. Kao treće, taj ugovor izričito navodi u svojem članku 9. da stupa na snagu od dana objave u *Službenom listu Helenske Republike* zakona koji potvrđuje taj ugovor.

184 S obzirom na prethodna razmatranja treba odbiti prvi dio prvog tužbenog razloga i u odnosu na drugu mjeru potpore.

– Drugi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama (predmet T-233/11)

185 Helenska Republika osporava postojanje prijetnje iskrivljavanja tržišnog natjecanja u odnosu na drugu mjeru potpore, navodeći, u bitnome, argumente predstavljene u okviru trećeg dijela prvog tužbenog razloga u vezi s prvom mjerom potpore.

186 S obzirom na to da je druga mjera potpore akcesorna prvoj i da se, što se tiče prve mjere potpore, uvjet postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu između država članica mora smatrati ispunjenim, treba zaključiti da je taj uvjet ispunjen i za drugu mjeru potpore, zbog istih razloga koji su navedeni kao odgovor na argumente navedene u okviru trećeg dijela prvog tužbenog razloga, koji se odnosi na prvu mjeru potpore, kao što je navedeno u točkama 165. do 172. ove presude.

Drugi tužbeni razlog, koji se temelji na pogrešnom tumačenju i primjeni članka 14. stavka 1. druge rečenice Uredbe br. 659/1999 i na povredi načela proporcionalnosti, lojalne suradnje, pravne sigurnosti i zaštite legitimnih očekivanja (predmet T-233/11)

187 Helenska Republika, podsjećajući na tekst članka 14. stavka 1. druge rečenice Uredbe br. 659/1999 kao i na sadržaj dokumenta Komisije od 7. lipnja 2005. naslovljenog „Akcijski plan u području državnih potpora – manji broj i bolje usmjerene državne potpore: plan za reformu državnih potpora 2005. – 2009.“ (COM (2005.) 107 *final*), osporava zakonitost Komisijine odluke da zahtijeva povrat potpore zato što je prekoračila granice svojeg diskrecijskog prava i povrijedila načela proporcionalnosti, lojalne suradnje i zaštite legitimnih očekivanja. U tom pogledu, ona naglašava da postoji opasnost da će zahtjev za povrat 15,34 milijuna eura zaustaviti izravno ulaganje u Grčku od 850 milijuna eura, ograničavajući tako ekonomski rast i tržišno natjecanje umjesto da ga pojača, u razdoblju velike gospodarske krize u toj državi. Komisija je stoga počinila pogrešku pri odvagivanju prijetnje iskrivljavanja tržišnog natjecanja i korisnih učinaka nastavka poslovanja u rudnicima o kojima je riječ, povređujući tako gorenavedena načela.

188 Komisija osporava te argumente.

189 Kao prvo, treba podsjetiti da članak 14. stavak 1. Uredbe br. 659/1999 glasi kako slijedi:

„U slučaju kada se u slučajevima nezakonite potpore donesu negativne odluke, Komisija donosi odluku kojom se od dotične države članice zahtijeva da poduzme sve potrebne mjere kako bi od korisnika povukla sredstva potpore […]. Komisija ne smije zahtijevati povrat sredstava potpore ako bi to bilo u suprotnosti s općim načelima prava Zajednice.“

190 Osim toga, treba podsjetiti da je ukidanje nezakonite potpore povratom logična posljedica utvrđenja njezine nezakonitosti jer je cilj povrata nezakonito dodijeljenih potpora ponovna uspostava prethodnog stanja, čime korisnik gubi prednost koju je stvarno uživao u odnosu na svoje konkurente. Povratom potpore korisnik gubi prednost koju je imao na tržištu u odnosu na svoje konkurente te je ponovno uspostavljeno stanje prije isplate potpore (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2012., Komisija/Italija, C–243/10, Zb., EU:C:2012:182, t. 35. i navedenu sudsku praksu).

191 Iz te funkcije povrata također proizlazi da, kao opće pravilo, osim u iznimnim okolnostima, Komisija neće prekršiti svoje diskrecijsko pravo kada od država članica zahtijeva povrat nezakonito dodijeljenih potpora jer ona samo uspostavlja prethodno stanje (presuda od 9. rujna 2009., Diputación Foral de Álava i dr./Komisija, T–227/01 do T–229/01, T–265/01, T–266/01 i T–270/01, Zb., EU:T:2009:315, t. 373.).

192 Kao prvo, što se tiče tvrdnji koje se temelje na povredi načela proporcionalnosti, točno je da ono zahtijeva da akti institucija Unije ne prelaze granice onoga što je prikladno i nužno za ostvarenje željenog cilja, pri čemu, kada postoji izbor među više prikladnih mjera, treba odabrati najmanje ograničavajuću (presuda Diputación Foral de Álava i dr./Komisija, t. 191. *supra*, EU:T:2009:315, t. 374.).

193 Međutim, povrat nezakonitih potpora, s obzirom na to da ima za cilj uspostavljanje prethodnog stanja, ne može se načelno smatrati neproporcionalnom mjerom u odnosu na odredbe Ugovora u području državnih potpora (vidjeti presudu Diputación Foral de Álava i dr./Komisija, t. 191. *supra*, EU:T:2009:315, t. 372. i navedenu sudsku praksu).

194 U ovom slučaju treba zaključiti da se Helenska Republika ograničava na pozivanje na načelo proporcionalnosti a da ne objašnjava precizno kako je bilo povrijeđeno, iako načela na koja se upućuje u točkama 192. i 193. ove presude traže posebno uvjerljivu argumentaciju. Stoga taj prigovor treba odbaciti kao nedopušten u pogledu sudske prakse prema kojoj članak 44. stavak 1. točka (c) Poslovnika Općeg suda od 2. svibnja 1991. zahtijeva „sažeti prikaz tužbenih razloga“, a identičan je zahtjev i u odnosu na prigovore u potporu tužbenom razlogu (vidjeti u tom smislu presudu od 25. listopada 2012., Arbos/Komisija, T–161/06, EU:T:2012:573, t. 22. i navedenu sudsku praksu), te prema kojoj sâmo pozivanje na načelo prava Unije a da se pritom ne navedu činjenični i pravni elementi na kojima se ta tvrdnja temelji ne zadovoljava zahtjeve iz članka 44. stavka 1. točke (c) tog poslovnika (vidjeti u tom smislu presudu od 2. rujna 2009., El Morabit/Vijeće, T–37/07 i T–323/07, EU:T:2009:296, t. 27.).

195 Kao drugo, što se tiče tvrdnji koje se temelje na povredi načela zaštite legitimnih očekivanja, na temelju ustaljene sudske prakse pravo pozivanja na navedeno načelo proširuje se na svakog pojedinca kod kojeg je neka institucija Unije stvorila očekivanja utemeljena na izričitim jamstvima koja mu je dala (vidjeti presudu od 21. srpnja 2011., Alcoa Trasformazioni/Komisija, C–194/09 P, Zb., EU:C:2011:497, t. 71. i navedenu sudsku praksu). Precizne, bezuvjetne i usuglašene obavijesti koje dolaze iz ovlaštenih i pouzdanih izvora predstavljaju takva jamstva, kakav god bio oblik u kojem su priopćena. Suprotno tome, nitko se ne može pozvati na povredu tog načela ako ne postoje precizna jamstva koja je dala administracija (vidjeti presudu od 14. veljače 2006., TEA-CEGOS i dr./Komisija, T–376/05 i T–383/05, Zb., EU:T:2006:47, t. 88. i navedenu sudsku praksu).

196 Iz tog načela, koje se posebno primjenjuje u području nadzora državnih potpora, proizlazi da se na temelju članka 14. Uredbe br. 659/1999 na načelo zaštite legitimnih očekivanja korisnik potpore može pozvati pod uvjetom da raspolaže dovoljno preciznim jamstvima koja proizlaze iz pozitivne radnje Komisije koja mu omogućuju da zaključi da mjera nije državna potpora u smislu članka 107. stavka 1. UFEU-a (presuda od 30. studenoga 2009., Francuska/Komisija, T–427/04 i T–17/05, Zb., EU:T:2009:474, t. 261.). S druge strane, kada Komisija nije zauzela izričito stajalište o mjeri koja joj je prijavljena, šutnja institucije ne može, na temelju načela zaštite legitimnih očekivanja poduzetnika koji je korisnik državne potpore, značiti da se protivi povratu potpore (vidjeti u tom smislu presudu od 11. studenoga 2004., Demesa i Territorio Histórico de Álava/Komisija, C–183/02 P i C–187/02 P, Zb., EU:C:2004:701, t. 44.).

197 Točno je da se ne može isključiti mogućnost da će se korisnik nezakonite potpore pozvati na iznimne okolnosti, zbog kojih je opravdano mogao imati povjerenje u zakonitost te potpore, te da se posljedično protivi njezinu povratu (vidjeti u tom smislu presude od 15. rujna 1998., BFM i EFIM/Komisija,

T–126/96 i T–127/96, Zb., EU:T:1998:207, t. 70.; od 5. kolovoza 2003., P & O European Ferries (Vizcaya) i Diputación Foral de Vizcaya/Komisija, T–116/01 i T–118/01, Zb., EU:T:2003:217, t. 201. i 204. i Francuska/Komisija, t. 196. *supra*, EU:T:2009:474, t. 263.).

198 S druge strane, država članica čija su tijela dodijelila potporu povređujući pravila postupka predviđena u članku 108. UFEU-a ne može se pozivati na zaštitu legitimnih očekivanja korisnika kako bi izbjegla obvezu da poduzme potrebne mjere za izvršenje odluke Komisije u kojoj joj se nalaže da povrati potporu. Dopustiti tu mogućnost lišilo bi naime odredbe članaka 107. i 108. UFEU-a svih korisnih učinaka, s obzirom na to da bi se nacionalna tijela tako mogla pozivati na vlastito nezakonito ponašanje kako bi onemogućila djelotvornost odluka koje Komisija donosi na temelju tih odredaba Ugovora (presude od 20. rujna 1990., Komisija/Njemačka, C–5/89, Zb., EU:C:1990:320, t. 17. i od 1. travnja 2004., Komisija/Italija, C–99/02, Zb., EU:C:2004:207, t. 20.). Navedena država članica zbog istih se razloga više ne može pozivati na načelo pravne sigurnosti (presuda od 14. rujna 1994., Španjolska/Komisija, C–278/92 do C–280/92, Zb., EU:C:1994:325, t. 76.).

199 Tako se Helenska Republika nema pravo pozivati na načelo zaštite legitimnih očekivanja da se suprotstavi povratu potpore jer je dodijelila potporu povređujući pravila postupka predviđena u članku 108. UFEU-a.

200 Kao treće, što se tiče tvrdnje koja se temelji na povredi načela lojalne suradnje, iz članka 4. stavka 3. UEU-a proizlazi da si, na temelju navedenog načela i uz puno uzajamno poštovanje, Unija i države članice međusobno pomažu pri obavljanju zadaća koje proizlaze iz Ugovorâ.

201 Iz načela lojalne suradnje slijedi da je država članica koja je adresat odluke kojom joj se nalaže da vrati nezakonite potpore dužna poduzeti sve potrebne mjere da se osigura izvršenje navedene odluke, kako bi se stvarno povratio dužni iznos (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2012., Komisija/Italija, C-243/10, EU:C:2012:182, t. 35. i navedenu sudsku praksu). S druge strane, nije se moguće pozvati na to načelo u svrhu toga da se država članica oslobodi povrata navedenih potpora.

202 Naime, kao što je navedeno u točki 190. ove presude, ukidanje nezakonite potpore povratom logična je posljedica utvrđenja njezine nezakonitosti jer je cilj povrata nezakonito dodijeljenih potpora ponovna uspostava prethodnog stanja. Osim toga, u skladu s člankom 14. Uredbe br. 659/1999, Komisija je dužna naložiti dotičnoj državi članici da poduzme sve potrebne mjere kako bi povukla nezakonitu potporu, ako ustanovi da nije spojiva s unutarnjim tržištem, osim ako bi povrat bio protivan općem načelu prava Unije. Osim toga, u okviru obveze lojalne suradnje koja međusobno povezuje Komisiju i države članice u provedbi pravila Ugovora u području državnih potpora, država članica o kojoj je riječ ima čak obvezu izračunati točan iznos potpora koje treba vratiti (vidjeti u tom smislu presudu od 16. srpnja 2014., Grčka/Komisija, T–52/12, EU:T:2014:677, t. 197. i navedenu sudsku praksu).

203 Stoga treba zaključiti da se Helenska Republika ne može pozvati na načelo lojalne suradnje da bi izbjegla obvezu da poduzme sve potrebne mjere da se izvrši odluka Komisije u kojoj joj se nalaže da vrati potporu.

204 Osim toga, Helenska Republika ne može se u okviru ovog tužbenog razloga pozivati na dokument Komisije naslovljen „Akcijski plan u području državnih potpora – manji broj i bolje usmjerene državne potpore: plan za reformu državnih potpora 2005. – 2009.“. U tom pogledu, kao što to opravdano navodi Komisija, dovoljno je zaključiti da navedeni dokument predstavlja samo njezin plan za razvoj svoje politike u području državnih potpora, koji ju ne obvezuje pri primjeni članka 107. UFEU-a i instrumenata kojima se navedena politika detaljno provodi, kao što su pravila o izuzeću po kategorijama ili pravila o potpori u korist malih i srednjih poduzeća, potpora za ulaganje s regionalnim ciljem ili potpora za zapošljavanje ili pak smjernice i okviri koje ona donosi.

205 Osim toga, što se tiče pozivanja Helenske Republike na okolnost da bi mogući povrat nezakonite potpore mogao dovesti do gubitka izravnog ulaganja u državu, treba zaključiti da bi takvu okolnost, ako pretpostavimo da je dokazana, Komisija mogla uzeti u obzir u okviru ocjene spojivosti potpore s unutarnjim tržištem na temelju članka 107. stavaka 2. i 3. UFEU-a ili smjernica o regionalnoj potpori, potpori za zaštitu okoliša ili potpori za zapošljavanje. Međutim, Helenska Republika ne tvrdi da je Komisija povrijedila navedene odredbe.

206 S obzirom na prethodna razmatranja drugi tužbeni razlog Helenske Republike treba odbiti.

Treći tužbeni razlog, koji se temelji na nedostatnom i proturječnom obrazloženju i povredi članka 296. UFEU-a

207 Helenska Republika kritizira obrazloženje pobijane odluke u četiri bitne točke.

208 Kao prvo, Helenska Republika smatra da je Komisija u uvodnim izjavama 105. do 107. pobijane odluke nedovoljno obrazložila postojanje prve mjere potpore, time što nije objasnila u kojoj mjeri su strogo privatna sredstva, koja je isplatilo društvo Ellinikos Chrysos izravno društvu TVX Hellas, predstavljala izravan ili neizravan gubitak sredstava grčke države, a koji bi se mogao pripisati grčkoj državi.

209 Kao drugo, Helenska Republika tvrdi da Komisija nije u uvodnim izjavama 117. i 123. pobijane odluke dovoljno obrazložila postojanje druge mjere potpore i razloge zašto smatra da postoji obveza plaćanja poreza na prijenos vlasništva rudnika Kassandra kao i poreza na prijenos zemljišta o kojima je riječ, umjesto samo prvog poreza, pri čemu je propustila izraziti vlastito gledište u tom pogledu.

210 Kao treće, Helenska Republika tvrdi da Komisija u uvodnoj izjavi 126. nije objasnila zašto se pravilo *de minimis* ne bi moglo primijeniti pojedinačno za svaku mjeru potpore čije postojanje je utvrdila.

211 Kao četvrto, Helenska Republika prigovara Komisiji proturječne i neprecizne ocjene koje se odnose na procjenu vrijednosti rudnika i selektivno uzimanje u obzir ocjena iz stručnog izvješća, osobito u pogledu:

— negativne vrijednosti rudnika Olympiada, na temelju vlastitih ocjena, koje su suprotne znanosti i deontologiji, u vezi s mogućnošću operatora rudnika da ga pokrene ili neovisno o tome je li tečaj zlata povoljan ili ne (uvodna izjava 69. pobijane odluke);

— neuzimanja u obzir troškova zaštite radnih mjesta i okoliša i održavanja rudnika Stratoni kada nije u pogonu, za razliku od postupanja s rudnikom Olympiada, iako oba rudnika nisu bila u pogonu u trenutku sporne prodaje (uvodna izjava 77. pobijane odluke);

— uzimanja u obzir prodajne cijene iz 1995. za izračun vrijednosti zemljišta, a ne za izračun ukupne cijene sporne prodaje (uvodne izjave 54. do 57., 86. i 87. pobijane odluke);

— definicije relevantnog tržišta i njegova zemljopisnog dosega, s obzirom na razliku između metala i mineralnih sirovina koji su stvarno proizvedeni u rudniku.

212 Komisija osporava argumente Helenske Republike.

213 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da doseg obveze obrazlaganja propisane člankom 296. UFEU-a ovisi o naravi predmetnog akta i o kontekstu u kojem je donesen. Obrazloženje treba jasno i nedvosmisleno iznijeti obrazloženje institucije autora akta kako bi se omogućilo s jedne strane sudu Unije da izvrši svoj nadzor zakonitosti i s druge strane zainteresiranima da se upoznaju s opravdanjima poduzete mjere kako bi mogli braniti svoja prava i ispitati je li odluka utemeljena. U obrazloženju nije potrebno podrobno navoditi sve relevantne činjenične i pravne elemente, jer se pitanje ispunjava li obrazloženje

zahtjeve iz članka 296. UFEU-a treba ocjenjivati ne samo s obzirom na tekst obrazloženja, nego i na njegov kontekst te na ukupnost pravnih pravila kojima se uređuje predmetno područje (presude od 2. travnja 1998., Komisija/Sytraval i Brink's France, C–367/95 P, Zb., EU:C:1998:154, t. 63. i od 30. studenoga 2011., Sniace/Komisija, T–238/09, EU:T:2011:705, t. 37.). Posebice, Komisija nije obvezna zauzeti stajalište o svim argumentima koje su joj istaknule zainteresirane osobe u postupku nadzora državnih potpora. Dostatno je da izloži činjenice i pravna stajališta koja imaju suštinsku važnost u strukturi odluke (presude od 1. srpnja 2008., Chronopost i La Poste/UFEX i dr., C–341/06 P i C–342/06 P, Zb., EU:C:2008:375, t. 96. i od 3. ožujka 2010., Freistaat Sachsen i dr./Komisija, T–102/07 i T–120/07, Zb., EU:T:2010:62, t. 180.).

214 Osim toga, treba podsjetiti na to da je obveza obrazlaganja formalni preduvjet koji treba razlikovati od pitanja utemeljenosti razloga, koje je pak dio meritorne zakonitosti u temelju spornog akta (presuda od 22. ožujka 2001., Francuska/Komisija, C–17/99, Zb., EU:C:2001:178, t. 35.). Iz toga proizlazi da, s obzirom na to da prigovori tužitelja imaju za cilj dovesti u pitanje osnovanost pobijane odluke u točkama o kojima je riječ, koje su osim toga već ispitane u okviru prvog tužbenog razloga ove tužbe, mora se smatrati da oni nisu relevantni u okviru ovog tužbenog razloga (vidjeti u tom smislu presudu od 12. prosinca 2006., Asociación de Estaciones de Servicio de Madrid i Federación Catalana de Estaciones de Servicio/Komisija, T–95/03, Zb., EU:T:2006:385, t. 107.).

215 Tako, kao prvo, Helenska Republika, tvrdeći da obrazloženje iz uvodne izjave 106. pobijane odluke nije dostatno, ustvari želi osporiti osnovanost Komisijine ocjene koja se odnosi na uvjet državnih sredstava i pripisivosti državi mjere potpore. Stoga u okviru ovog tužbenog zahtjeva navedeni argument treba smatrati bespredmetnim. U svakom slučaju, kao što proizlazi iz točke 208. ove presude, Helenska Republika se mogla upoznati s opravdanjima za dodijeljenu mjeru kako bi obranila svoja prava i ispitala je li odluka bila utemeljena, pri čemu je Opći sud, kao što proizlazi iz točaka 146. do 156. ove presude, mogao provesti svoj nadzor zakonitosti pobijane odluke u tom pogledu. U skladu sa sudskom praksom navedenom u točkama 213. i 214. ove presude, treba zaključiti da je pobijana odluka u tom pogledu dostatno obrazložena.

216 Kao drugo, što se tiče postojanja druge mjere potpore i razloga zbog kojih je Komisija smatrala da treba platiti i porez na prijenos vlasništva rudnika Kassandra i porez na prijenos vlasništva zemljišta o kojima je riječ, treba napomenuti da je, s jedne strane, Komisija dovoljno objasnila razloge zbog kojih je trebalo platiti prvi porez, upućujući na pozitivnu vrijednost navedenih rudnika u trenutku sporne prodaje.

217 S druge strane, u uvodnoj izjavi 123. pobijane odluke Komisija je navela da je Helenska Republika priznala da se porez od 7 do 9% stvarno primjenjivao u svim slučajevima prodaje zemljišta, bilo da se radilo o imovini poduzetnika ili dobrima pojedinaca. Međutim, u istoj uvodnoj izjavi pojasnila je da je u pogledu toga primila dva dopisa s proturječnim informacijama, jedan iz Ministarstva financija (nadležnog za poreze) i drugi iz Ministarstva okoliša (nadležnog za pitanja rudnika). Također je pojasnila da je o tim proturječjima obavijestila i grčka tijela a da nije dobila konačan odgovor. Stoga se oslonila na informacije koje su joj bile na raspolaganju, osobito na dopis s informacijama koji je primila od Ministarstva financija u kojem se priznaje primjenjivost tog poreza na spornu prodaju.

218 Iz točke 217. ove presude proizlazi da obrazloženje Komisije o tome što ju je navelo da preferira jednu poreznu stopu, a ne neku drugu, jasno proizlazi iz pobijane odluke i nije zahvaćeno nedostatkom u obrazloženju.

219 Kao treće, što se tiče primjenjivosti sustava *de minimis* na jednu od dvije mjere potpore, Helenska Republika zapravo želi dovesti u pitanje osnovanost pobijane odluke u tom pogledu, što je već analizirano u točki 178. ove presude. U okviru ovog tužbenog razloga treba odbiti argumente Helenske Republike koji se na to odnose.

220 Kao četvrto, što se tiče navodno proturječnih i nepreciznih ocjena u vezi s procjenom vrijednosti rudnika i navodno selektivnog uzimanja u obzir stručnog izvješća, s obzirom na to da Helenska Republika ima za cilj dovesti u pitanje osnovanost Komisijine ocjene, njezin argument je bespredmetan u okviru analize ovog tužbenog razloga. Osim toga, Helenska Republika je, s jedne strane, mogla izložiti svoju obranu u tom pogledu, a s druge strane, Opći sud je mogao izvršiti svoj nadzor, kao što to proizlazi iz točaka 105. do 109. ove presude. Stoga treba zaključiti da su uvodne izjave 75. i 76. pobijane odluke dostatno obrazložene.

221 Što se tiče toga da pobijanom odlukom navodno nisu uzeti u obzir troškovi održavanja rudnika Stratoni, argument Helenske Republike preklapa se s osporavanjem osnovanosti izračuna vrijednosti rudnika Kassandra, koji su osobito analizirani u točkama 100. i 102. ove presude, te stoga treba odbiti taj argument kao bespredmetan u okviru ovog tužbenog razloga.

222 Što se tiče uzimanja u obzir prodajne cijene iz 1995. za izračun vrijednosti zemljišta o kojima je riječ, a ne ukupne cijene rudnika Kassandra, treba zaključiti da takav argument ustvari ima za cilj osporiti osnovanost ocjene Komisije, u vezi s kojom treba uputiti na točke 90. do 109. i 116. do 130. ove presude te je stoga u okviru ovog tužbenog razloga taj argument bespredmetan.

223 Naposljetku, što se tiče kriterija utjecaja na tržišno natjecanje i na trgovinu među državama članicama, Sud je precizirao da je, čak i u slučajevima kada iz okolnosti u kojima je dodijeljena potpora proizlazi da je potpora takve naravi da može utjecati na trgovinu između država članica i narušiti ili prijetiti da će narušiti tržišno natjecanje, na Komisiji da u obrazloženju svoje odluke navede te okolnosti (presude od 6. rujna 2006., Portugal/Komisija, C-88/03, Zb., EU:C:2006:511, t. 89. i Komisija/Italija i Wam, t. 165. *supra*, EU:C:2009:272, t. 49.).

224 Međutim, Komisija nije obvezna analizirati udjele nacionalnog ili europskog tržišta poduzetnika koji je korisnik potpore ni položaj konkurentskih poduzetnika ni trgovinske tokove proizvoda i usluga o kojima je riječ između država članica, kada je izložila po čemu potpora narušava tržišno natjecanje i utječe na trgovinu među državama članicama (vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 1998., Vlaams Gewest/Komisija, T–214/95, Zb., EU:T:1998:77, t. 67.; od 15. lipnja 2005., Regione autonoma della Sardegna/Komisija, T–171/02, Zb., EU:T:2005:219, t. 85. i od 6. rujna 2006., Italija i Wam/Komisija, T–304/04 i T–316/04, EU:T:2006:239, t. 64.).

225 Kao što je navedeno u točki 169. ove presude, Komisija naime ne treba detaljno analizirati metale koji se stvarno proizvode ili izvoze u trenutku sporne prodaje jer je u svrhu ispitivanja ovog kriterija dovoljno dokazati i obrazložiti da potpora jača položaj na tržištu poduzetnika korisnika u djelatnosti koju želi obavljati, što je Komisija učinila u uvodnoj izjavi 110. pobijane odluke. Posljedično treba zaključiti da je potonja dostatno obrazložena i u tom pogledu.

226 S obzirom na prethodna razmatranja, ovaj tužbeni razlog treba u cijelosti odbiti.

Četvrti tužbeni razlog, koji se temelji na povredi prava na obranu, na povredi postupovnih prava, na zlouporabi položaja kao i na povredi načela dobre uprave i dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja (predmet T-262/11)

227 U okviru ovog tužbenog razloga društvo Ellinikos Chrysos prvim prigovorom tvrdi da su povrijeđena njegova prava na obranu, osobito pravo na uvid u spis i pravo na saslušanje te članak 41. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, što proizlazi iz neotkrivanja identiteta podnositelja pritužbe, elementa koji je njemu važan da pripremi svoju obranu i ospori vjerodostojnost i legitiman interes na koji bi se takav podnositelj pritužbe mogao pozvati.

228 Svojim drugim prigovorom društvo Ellinikos Chrysos osporava upuštanje Grčkog opservatorija za rudarsku djelatnost u upravni postupak kao zainteresirane strane, kako je definirana u članku 1. točki (h) Uredbe br. 659/1999 i ustaljenoj sudskoj praksi, zbog nepostojanja vlastitog interesa te organizacije na koji bi mogla utjecati dodjela potpore.

229 Trećim prigovorom Ellinikos Chrysos ističe zlouporabu ovlasti i povredu načela dobre uprave i dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja od strane Komisije koja je primijenila selektivnu, djelomičnu i arbitrarnu metodu kada je ispitivala argumente stranaka iskrivljavajući njegove argumente i zanemarujući činjenice. U potporu tom argumentu, on navodi priopćenje za medije koje je Komisija objavila 23. veljače 2011. i u kojem je potvrdila da se odluka kojom se utvrđuje postojanje državne potpore oslanjala na stručno izvješće u kojem je vrijednost rudnika Kassandra procijenjena na 25 milijuna eura, a što odgovara procjeni koju je Komisija izvršila. Potonja je ispravila navedeno priopćenje za medije a da nije sastavila poseban ispravak. Osim toga, upravni postupak nije pravilno proveden, nego povredom dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja i zanemarivanjem stvarne vrijednosti prenesene imovine unatoč dostatnim dokazima u spisu.

230 Komisija osporava te prigovore.

231 Treba naglasiti da nijedna odredba u postupku nadzora državnih potpora ne osigurava, među zainteresiranim stranama, posebnu ulogu korisnika potpore. Osim toga, postupak nadzora državnih potpora nije postupak koji je pokrenut „protiv“ korisnika potpora, što bi značilo da se on može pozvati na prava koja imaju širok doseg kao pravo na obranu samo po sebi. Međutim, iako korisnik potpore nema status stranke u postupku, sudska praksa mu je priznala određena postupovna prava koja imaju za cilj omogućiti mu da može Komisiji predstaviti informacije te izreći svoje argumente (presuda Scott/Komisija t. 130. *supra*, EU:T:2003:113, t. 54.).

232 Ta sudska praksa dodjeljuje u biti zainteresiranima uloge izvora informacija za Komisiju u okviru upravnog postupka pokrenutog na temelju članka 108. stavka 2. UFEU-a (presude od 22. listopada 1996., Skibsværftsforeningen i dr./Komisija, T–266/94, Zb., EU:T:1996:153, t. 256. i od 25. lipnja 1998., British Airways i dr./Komisija, T–371/94 i T–394/94, Zb., EU:T:1998:140, t. 59.).

233 Društvo Ellinikos Chrysos, kao korisnik mjera o kojima je riječ, bilo je pozvano da iznese svoja očitovanja i da izloži svoje gledište o razmatranjima Komisije i države članice o kojoj je riječ te da podnese informacije Komisiji koje bi ona uzela u obzir u upravnom postupku. Treba stoga smatrati da je Komisija u ovom slučaju njegova postupovna jamstva u potpunosti poštovala.

234 Što se tiče prvog prigovora o neotkrivanju identiteta podnositelja pritužbe, treba navesti, kao što to ispravno ističe Komisija, da ne postoji nikakva odredba koja joj nalaže da otkrije identitet podnositelja pritužbe ili bilo koje izvore informacija zainteresiranim stranama. Tako društvo Ellinikos Chrysos ne može Komisiji prigovarati za postupovne nepravilnosti u tom pogledu.

235 Što se tiče drugog prigovora, koji se odnosi na upuštanje Grčkog opservatorija za rudarsku djelatnost u upravni postupak kao zainteresirane strane, treba smatrati da je bespredmetan. Naime, pristupanje takve organizacije kao zainteresirane stranke proizlazi izravno iz članka 108. stavka 2. UFEU-a i nikako ne utječe na postupovni status društva Ellinikos Chrysos niti na njegova postupovna prava u okviru navedenog postupka.

236 Što se tiče trećeg prigovora, koji se odnosi na navodnu zlouporabu ovlasti i na povredu načela dobre uprave i Komisijine dužnosti pažljivog i nepristranog ispitivanja, treba zaključiti, kao prvo, da društvo Ellinikos Chrysos svojim nedovoljno preciznim argumentima nije uspjelo dokazati da je Komisija povrijedila svoju dužnost dobrog upravljanja i pažljivosti. Naime, iz analize merituma predmeta proizlazi da je Komisija točno ocijenila vrijednost svih elemenata imovine koji su bili predmet sporne prodaje, da je primijenila načelo privatnog ulagača i iskoristila sve informacije kojima je raspolagala kako bi točno ocijenila navedenu vrijednost.

237 Kao drugo, što se tiče navodne zlouporabe ovlasti koju je počinila Komisija, treba navesti da prema ustaljenoj sudskoj praksi akt predstavlja zlouporabu ovlasti samo ako se na temelju objektivnih, mjerodavnih i suglasnih pokazatelja pokaže da je donesen isključivo, ili barem u odlučujućem dijelu, u svrhe drukčije od onih na koje se poziva ili kako bi se zaobišao postupak posebno predviđen Ugovorom zbog okolnosti predmetnog slučaja (vidjeti presudu od 4. prosinca 2013., Komisija/Vijeće, C–121/10, Zb., EU:C:2013:784, t. 81. i navedenu sudsku praksu).

238 Tvrdnje društva Ellinikos Chrysos u tom su pogledu vrlo općenite i nepotkrijepljene. Ono se u biti ograničava na navođenje samo pogreške sadržane u priopćenju za medije koje je Komisija objavila 23. veljače 2011., a koje je Komisija, na zahtjev tog društva, kako ono priznaje, kasnije ispravila. U tim okolnostima treba zaključiti da u ovom slučaju očito nisu ispunjeni uvjeti koje propisuje sudska praksa i koji su navedeni u točki 237. ove presude.

239 Zaključno, četvrti tužbeni razlog treba odbiti kao neosnovan i obje tužbe u cijelosti.

Troškovi

240 Sukladno odredbama članka 134. stavka 1. Poslovnika Općeg suda, stranka koja ne uspije u postupku snosi troškove, ako je takav zahtjev postavljen. Budući da tužitelji nisu uspjeli u postupku, nalaže im se snošenje troškova, sukladno zahtjevu Komisije.

Slijedom navedenog,

OPĆI SUD (četvrto vijeće)

proglašava i prosuđuje:

1. **Predmeti T-233/11 i T-262/11 spajaju se radi donošenja presude.**

2. **Tužbe se odbijaju.**

3. **U predmetu T-233/11 Helenska Republika snosit će vlastite troškove kao i troškove Europske komisije.**

4. **U predmetu T-262/11 Ellinikos Chrysos AE Metalleion kai Viomichanias Chrysou snosit će vlastite troškove kao i troškove Komisije.**

Prek Labucka Kreuschitz

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 9. prosinca 2015.

Potpisi

Sadržaj

Okolnosti spora 1

1. Činjenični okvir 2

2. Relevantne ugovorne odredbe 2

3. Upravni postupak 4

4. Pobijana odluka 5

Postupak i zahtjevi stranaka 7

Pravo 8

1. Dopuštenost 8

2. Meritum 9

Sažetak tužbenih razloga za poništenje 9

Prvi tužbeni razlog, koji se temelji na pogrešnom tumačenju i primjeni članka 107. stavka 1. i članka 108. stavka 2. UFEU-a kao i na više pogrešaka u ocjeni činjenica koje se odnose na postojanje potpore (predmeti T-233/11 i T-262/11) 10

Prva mjera potpore 10

– Uvodna razmatranja 10

– Drugi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja prednosti 11

– Prvi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta za korištenje državnih sredstava 21

– Treći dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama (predmet T-233/11) 24

Druga mjera potpore 25

– Prvi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja prednosti (predmeti T-233/11 i T-262/11) 25

– Drugi dio, koji se odnosi na pogrešku u ocjeni uvjeta postojanja iskrivljavanja tržišnog natjecanja i utjecaja na trgovinu među državama članicama (predmet T-233/11) 27

Drugi tužbeni razlog, koji se temelji na pogrešnom tumačenju i primjeni članka 14. stavka 1. druge rečenice Uredbe br. 659/1999 i na povredi načela proporcionalnosti, lojalne suradnje, pravne sigurnosti i zaštite legitimnih očekivanja (predmet T-233/11) 27

Treći tužbeni razlog, koji se temelji na nedostatnom i proturječnom obrazloženju i povredi članka 296. UFEU-a 30

Četvrti tužbeni razlog, koji se temelji na povredi prava na obranu, na povredi postupovnih prava, na zlouporabi položaja kao i na povredi načela dobre uprave i dužnosti nepristranog i pažljivog ispitivanja (predmet T-262/11) 32

Troškovi 34